

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Rainer Odar

**KURJATEGIJA PSÜHHOLOOGILISE PORTREE LOOMINE –
VÕIMALUSED JA PROBLEEMID SARIVÄGISTAJATE
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Jaan Huik

PhD

Tallinn 2010

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž: Sisekaitseakadeemia Politsei- ja Piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: Mai 2010
Töö pealkiri: „Kurjategija psühholoogilise portree loomine- võimalused ja probleemid sarivägistajate näitel”	
Töö autor: Rainer Odar	allkiri:
Lühikokkuvõte	
<p>Töö maht on 46 lehekülge. Kasutatud kirjanduse loetellu kuulub 7 nimetust. Töö vormistamisel on aluseks võetud „Üliõpilastööde koostamise ja vormistamise juhend”, kinnitatud rektori 02.12.2009 käskkirjaga nr 6.1-6/212.</p> <p>Töö on kirjutatud eesti keeles.</p> <p>Uurimistöö eesmärk on tutvustada kriminalistika ühte osa - kriminaalprofileerimist, samuti selle kohta leiduvat kirjandust.</p> <p>Töö on koostatud kuue peatükina. Esimeses osas tutvustatakse kriminaalprofileerimise ajalugu ja seletatakse lahti mõiste. Teises osas tehakse vahet induktiivsel ja deduktiivsel profileerimisel. Kolmas peatükk keskendub kurjategija tegutsemisviisidele ja neljandas osas tutvustatakse erinevaid kurjategija psühholoogilise portree koostamise tehnikaid. Viies ja kuues peatükk on sarivägistajatest, nende mõttemaailmast ja tuuakse välja näidisprofiil.</p>	
Võtmesõnad : kriminaalprofileerimine, uuriv psühholoogia, <i>modus operandi</i> , David Canter, FBI käitumisteaduste osakond, sarivägistamine.	
Keywords: criminal profiling, investigative psychology, <i>modus operandi</i> , David Canter, FBI Behavioral Science Unit, serial rape.	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia	
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja allkiri:	

SISUKORD

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

SISUKORD

SISSEJUHATUS

1. KRIMINAALPROFILEERIMISE MÕISTE JA AJALUGU.....	6
1.1. Kriminaalprofileerimise mõiste.....	6
1.2. Kriminaalprofileerimise eesmärk.....	7
1.3. Kriminaalprofileerimise ajalugu.....	8
2. INDUKTIIVNE JA DEDUKTIIVNE PROFILEERIMINE.....	11
2.1. Induktiivne profileerimine.....	11
2.2. Deduktiivne profileerimine.....	12
2.2.1. Deduktiivse profileerimise etapid ja mõtlemisstrateegiad.....	13
3. MODUS OPERANDI.....	16
3.1. Modus operandi elemendid.....	17
4. KRIMINAALPROFILEERIMISE MUDELID.....	19
4.1. FBI profileerimismudeli areng.....	19
4.2. Uuriv psühholoogia ja David Canter.....	20
4.3. Kliiniline-ja teised kriminaalprofileerimise mudelid.....	23
4.3.1. Hollandi mudel.....	23
4.3.2. Kohtupsühhiaatria ja kliiniline psühholoogia.....	24
4.3.3. Paul Britton`i lähenemine.....	24
5. VÄGISTAJATE PORTREE KOOSTAMINE.....	26
5.1. Vägistajate tunnused.....	26
5.2. Vägistajate psühholoogia.....	26
5.3. Vägistajate tüübid.....	27
6. NÄDISPORTREE KOOSTAMINE VÄGISTAMIS JUHTUMI PÕHJAL.....	32
6.1. Juhtum.....	32
6.2. Kriminaalasja analüüs.....	36
6.3. Kurjategija portree.....	38

KOKKUVÕTE

SUMMARY

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

SISSEJUHATUS

„Kuriteo sündmuskohal on teatud asitõendeid, mida ei ole võimalik füüsiliselt koguda või uurida. Kuidas koguda armastust, viha, vihkamist, hirmu ...? Need on asjad mida meid on koolitatud nägema.“ James Reese

Kriminaalprofileerimist, sealhulgas ka kurjategija psühholoogilise portree koostamist, kasutatakse kriminalistika ühe osana. See nõuab mitmekülgseid teadmisi kriminalistikast, psühholoogiast, kohtuarstlikust ekspertiisist ning teistest analoogsetest valdkondadest. Kriminaalprofileerimist on kasutatud juba mitmeid sajandeid, kuid eraldi teadusharuna hakkas see alles levima 20. sajandi keskpaiku Euroopas ning Ameerika Ühendriikides.

Kurjategija psühholoogilise portree koostamisest ei ole Eestis palju räägitud ega kirjutatud. Põhjuseid on mitmeid – kindlasti mängib rolli Eesti väiksus ning sobivate juhtumite vähesus. Samuti puudub profileerimise kohta eestikeelne kirjandus.

Üha tihedamini kuuleme profileerijatest meedia vahendusel, eelkõige televisioonist. Erinevad filmid ja seriaalid maalivad värvilise pildi profileerijate igapäeva tööst (Voonakeste vaikimine, Kurjuse kannul jt.).

Antud teema sai uurimistöö aluseks valitud, kuna see on eestlaste jaoks uudne ning vajaks põhjalikumalt uurimist ja tutvustamist.

Uurimistöös tutvustab autor lähemalt kriminaalprofileerimise tausta. Uurimistöö koosneb kuuest peatükist, mis tutvustavad põhjalikumalt antud valdkonda. Esimeses peatükis seletab autor lahti profileerimise mõiste ja kirjutab ajaloost. Teises tutvustatakse induktiivset ja deduktiivset profileerimist. Kolmas peatükk keskendub kurjategija tegutsemisviisile ja neljandas osas tutvustab autor erinevaid kurjategija psühholoogilise portree koostamise tehnikaid. Viiendas ja kuuendas peatükis keskendub autor juba põhjalikumalt vägistamise juhtumitele, kus tutvustab sarivägistajate mõttemaailma ja toob näiteks konkreetse profiili koostamise tõestisündinud juhtumi põhjal.

Uurimistöö on koostatud profileerimise teaduskirjanduse põhjal - see on puhtalt teoreetiline ning ei hõlma konkreetset uuringut.

Töö eesmärgiks on tutvustada välismaist kirjandust profileerimise kohta. Autor loodab oma edasises töös antud teemat laiemalt käsitleda ning teooriale ka praktiline pool lisada.

1. KRIMINAALPROFILEERIMISE MÕISTE JA AJALUGU

1.1. Kriminaalprofileerimise mõiste

Kurjategijate psühholoogilise portree loomist ehk kriminaalprofileerimist on erinevates kirjandusallikates erinevalt kirjeldatud. Profileerimiseks nimetatakse protsessi, kus tuvastatakse kuriteo toime pannud persooni isikuomadused. Profileerimisega on läbi ajaloo tegelenud väga paljud erinevad uurijad, käitumisprotsesse uurivad teadlased, sotsioloogid ja kriminalistid. Selle töö käigus on välja arenenud mitmed profileerimise tehnikad tuvastamiseks kahtlusaluseid, aitamaks leida seoseid ja arendamaks välja erinevaid uurimistaktikaid. Kriminaalprofileerimise vähemtuntud nimetused on käitumuslik profileerimine, sündmuskoha profileerimine, kurjategijate isiksuseomaduste profileerimine, psühholoogiline profileerimine ja kõige uuem mõiste on kriminaalmenetluse analüüs. (Turvey...2002:1)

Hetkel on erinevate mõistete kasutamises valitsemas segadus. Selle tulemusena ei kasutata erinevaid mõisteid järjekindlalt. Autor kasutab oma edasises töös segaduste vältimiseks mõistet kriminaalprofileerimine.

Jackson ja Bekerian on kurjategija profileerimist kirjeldanud kui profiili koosnemist käitumuslikust kogumist - sotsiaalsest ja psühholoogilisest portreest. Portree koostamine baseerub eeldusel, et korrektne tõlgendus sündmuskohalt leitud tõenditest peab näitama antud kuriteo sooritanud isiku isiksuseomadusi. Eeldatakse, et teatud inimtüüpidel on sarnased käitumisviisid ja nende käitumisviiside tundma õppimine aitab kuriteo uurimisel leida õigeid kahtlusaluseid. (Jackson ja Bekerian...1997: 3)

Kriminaalprofileerimist on kirjeldatud ka kui kvalifitseeritud katset leida spetsiifilist informatsiooni teatavatest isiksusetüüpidest ning luua biograafiline kirjeldus kuriteo võimaliku toimepanija käitumisviiside, hoiakute ja reageerimistendentside kohta. Profileerimine tähendab „kuriteo toimepanija eriliste individuaalsete omaduste kindlakstegemise protsessi, mis baseerub kurjategija ja ohvri kohta olemasolevatel andmetel“. Profileerimise peamine eeldus on, et isiku sisemaailm suunab tema käitumist kuritegusid toime pannes. Samas on tähtis aru saada, et vaid profileerimisega ei tehta kunagi kindlaks konkreetset kurjategijat. (Saar...2007: 214)

Profileerijatelt eeldatakse tihti sündmuskoha hindamist teisest vaatenurgast. Nad otsivad sündmuskohalt vihjeid, mis võiks anda infot kurjategija kohta ning mida sündmuskohalt leitud asitõendid anda ei suuda. Selle saavutamiseks on oluline, et kuritegu oleks teatava emotsionaalse iseloomuga. Kuriteod, mis on pelgalt sooritatud ahnusest või uudishimust nagu sissemurdmine või jalgrattavargus, ei sobi psühholoogilise portree koostamiseks, kuna kurjategija ei jäta endast üldjuhul maha individuaalseid käitumisomadusi. (Ainsworth...2001:8).

1.2. Kriminaalprofileerimise eesmärk

Välja toodud profileerimise põhieesmärgid on üldistatud ning jagatud kolmeks põhiliseks, kuigi eesmäärke on palju rohkem.

- 1) Kurjategija sotsiaal-psühholoogiline portree;
- 2) Kurjategijate käest leitud esemete psühholoogiline portree;
- 3) Kinnipeetud kurjategijate ülekuulamise taktikate loomine;

1. Kurjategija sotsiaal-psühholoogiline portree

Portree peab sisaldama põhiinfot kurjategija sotsiaalse ja psühholoogilise käitumise kohta. See peaks andma informatsiooni kurjategija soo, vanuse, töökoha, religiooni, perekonnaseisu ja haridustaseme kohta. Antud info aitab uurimises vähendada kahtlusaluste ringi ja seeläbi peaks aitama kurjategijat kiiremini tabada. Profiili sotsiaalsed ja psühholoogilised hinnangud peavad sisaldama informatsiooni, mida uurijad saavad kasutada sündmuskoha vaatlusel.

2. Kurjategijate käest leitud esemete psühholoogiline portree

Kui uurimise käigus on leitud peamine kahtlusalune, abistab uurijaid loodud võimalik psühholoogiline portree kurjategija esemetest. On võimalik, et sündmuskohalt leitud tõendid, tunnistajate ülekuulamised ja muud kuriteoga seotud asitõendid suunavad küll uurijaid ühe kahtlusaluse poole, kuid samas peavad uurijad täiendavalt mõistma, millised kurjategija esemed võiksid olla seotud sündmuskohaga. Psühholoogiline portree peaks pakkuma välja esemeid, mis võiksid olla kurjategija omanduses, nagu kuriteo paigalt võetud suveniirid,

fotod, pornograafia või muud esemed, mis on seotud sündmuskohaga ja/või seal toimunud kuriteoga.

3. Kinnipeetud kurjategijate ülekuulamise taktikate loomine

Kolmas eesmärk on abistada uurijaid tulemuslikult kahtlusosaluseid üle kuulama ja looma vastavaid ülekuulamistaktikaid. Loodud profiil peaks sisaldama ettepanekuid kõige efektiivsemate strateegiate loomiseks, et saavutada positiivne tulemus. Erinevad inimtüübid reageerivad strateegiatele erinevalt. Teatud liiki kurjategijale võib ühte tüüpi ülekuulamise strateegia olla tulemuslik, kuid samas on viga arvata, et sama strateegia sobib kõikidele seda liiki kurjategijatele. Näiteks ei ole kõikidel sarimõrvaritel ühine motiiv tapmisteks. Seega ei saa nende suhtes kasutada ühesuguseid taktikaid ülekuulamiseks. (Holmes ja Holmes...1996: 3)

1.3. Kriminaalprofileerimise ajalugu

Dokumenteeritud näiteid kriminaalprofileerimise ajaloost on väga vähe, kuid kindlasti sai see alguse palju enne, kui sellega hakkas tegelema Föderaalne Juurdlus Büroo (FBI). Üks esimesi avaldatud kriminaalprofileerimise tekste oli *Malleus Maleficarum* (Nõia haamer). Antud tekst avaldati umbes aastal 1486 ja oli mõeldud juhendiks professionaalsetele nõia jahtijatele. Praktikas oli teos mõeldud aitamaks tuvastada, süüdi mõista ja karistada nõidasid. Kramer ja Sprenger (1971, ref Turvey...2002:2)

Modernsel kriminaalsel profileerimisel on väga mitmekülgne minevik, omades erinevaid tükikesi kriminoloogiast, psühholoogiast ja psühhiaatriast ning kriminalistikast.

Tuntud Itaalia arsti Cesare Lombroso`t (1835-1909) peetakse üheks esimeseks kriminoloogiks, kes püüdis ametlikult klassifitseerida kurjategijaid statistilistel eesmärkidel. 1876. aastal avaldas ta raamatu „Kriminaalne mees“ (*The Criminal Man*). Raamatus võrdles ta sarnaste kurjategijate sugu, vanust, päritolu, füüsilisi parameetreid, haridustaset ning regionaalset päritolu. Ta arvas, et seeläbi on parem mõista kurjategijate motivatsiooni ning võimalikke tulevikus toime pandavaid kuritegusid.

Peale Lombrosot on paljud kriminoloogid üritanud potentsiaalseid kurjategijaid eelpool nimetatud kriteeriumite alusel kategoriseerida. 1914. aastal avaldas Ameerika analüüsija

Gerald Fosbroke oma esimese trüki raamatust „Isikuomaduste tuvastamine läbi näojoonte analüüsi“ (*Character Reading through Analysis of the Features*). Fosbroke leidis, et inimese näojooni uurides on võimalik kindlaks teha tema isikuomadusi, kuid tänapäeval seda enam ei kasutata, kuna sellel puudub igasugune tõepärasus.

Doktor Hans Gross (1847-1915), keda on tihti peetud modernse kriminaalprofileerimise rajajaks, avaldas 1893. aastal teose „Kriminaalne juurdlus. Praktiline õpik magistratidele, politseiametnikele ning advokaatidele“ (*Criminal Investigation, A Practical Textbook for Magistrates, Police Officers and Lawyers*), kus tõi välja mitmeid meetodeid kurjategijate käitumise profileerimiseks. Tema filosoofia üheks paika panevaks tõdemuseks on, et kurjategijaid saab kõige paremini mõista läbi nende poolt toime pandud kuritegude.

Hilisemalt toovad O'Connell ja Soderman (1936) detailselt välja erinevate kurjategijate tüüpide profiilid. Murdvargusele pühendatud peatükis toovad nad selgelt välja erinevate murdvaraste tüübid (korterivargad, poevargad, öövargad jne). (Turvey...2002:3-8)

Profileerimist on kasutatud ka sõdades. Walter Langer'i 1972. aastal ilmunud raamatus „The Mind of Adolf Hitler“ saame teada, et USA valitsuse tellimusel koostati 1943.a. isiksuse psühholoogiline profiil Adolf Hitleri kohta. Eesmärgiks oli anda Hitleri isiksuseomaduste põhjalik kirjeldus, hinnata tema vaimset tervist ja ennustada käitumist pärast Saksamaa sõjalist lüüasaamist. 1991.a. avaldas J.M. Post raamatu Saddam Husseinini profiilist Lahesõja päevilt.

Kriminoloog ja doktor Paul L. Kirk (1902-1970) on oma raamatus „Kuriteo uurimine“ (*Crime Investigation*) (1953) korduvalt maininud, et kriminaalprofileerimine on välja arenenud kriminalistikast.

1960ndate alguses hakkas Howard Teten, kes tollal töötas Californias, San Leonardo politseijaoskonnas, välja töötama uut lähenemist kriminaalsele profileerimisele. Õppides paljude tol ajal tuntud kriminalistide, psühhiaatrite ja psühholoogide juures, alustas ta uue suuna loomist, kombineerides teadmisi kriminalistikast ning psühholoogiast, koostas ta uue lähenemise profileerimisele.

Töötades 1970. aastal Föderaalsete Juurdlusbüroo (FBI) juures alustas ta tööd spetsiaalse kriminaalprofileerimise programmi kallal. Ta õpetas kriminaalprofileerimise taktikaid kasutamaks neid abivahendina koostöös teiste juurdlustehnikatega. Samal aastal koostas ta ka oma esimese reaalse portree.

1972. aastal lõi FBI agent Jack Kirsch Käitumisteaduste osakonna (*Behavioral Science Unit*) (BSU). Kirsch on andnud suure panuse kriminaalprofileerimise arengule. (Turvey...2002:16-17).

BSU kujunes välja siis, kui kurjategijate profileerimine muutus korralduse organite juures populaarseks. BSU algne eesmärk oli eelkõige sarimõrvarite portree koostamine, kuna sarimõrvarite kuriteopaigad peegeldasid tugevamalt kurjategija käitumist ning selle põhjal oli algselt lihtsam luua profiili. (Canter ja Youngs... 2009:72).

BSU tegi 1990ndatel läbi mitmeid restruktureerimisi ja kuulub nüüd Vägivaldsete Kuritegude Uurimiskeskuse (*National Center of The Analysis of Violent Crime*) (NCAVC) alla FBI Akadeemias Quanticos, Virginias, Ameerika Ühendriikides.

Kriminaalse profileerimise uurimistöö ja arendustegevusega ei tegele ainult FBI ning Ameerika Ühendriigid vaid ka paljud teised riigid nagu Austraalia, Suurbritannia, Kanada, Holland. (Turvey...2002:17-18).

Professor Jüri Saar oma 2007.a. uuringus väidab, et tolle aja seisuga poldud Eestis veel kordagi teadaolevalt kurjategija psühholoogilise portree koostamist teostatud. Uurides andmeid Politsei-ja Piirivalveameti Põhja Prefektuurist selgus, et profileerimist siiski kasutatakse. Näiteks võib tuua aastatetagune Pääsküla sarivägistaja, kes on endiselt vabaduses, värskematest juhtumitest võib ära mainida kasiinoröövid, mis on tänaseks kohtulahendi saanud ja muidugi kurikuulus „kurikamõrvar“. Seega võib öelda, et Eestis on profileerimist keerukamate juhtumite korral kasutatud.

2. INDUKTIIVNE JA DEDUKTIIVNE PROFILEERIMINE

Antud peatükis kirjeldab autor induktiivsete ja deduktiivsete mõttekäikude kasutamist kriminaalprofileerimises, mitte aga konkreetseid tehnikaid.

Kriminaalprofileerimise protsessis kasutatakse kahte erinevat loogikasuunda. Ühte neist võib kirjeldada induktiivsena. See on üldistav, võrdlev, statistiline protsess, mis tihti sõltub iseseisvast subjektiivsest kogemusest. Teist suunda nimetatakse deduktiivseks profileerimiseks. See põhineb sündmuskohal leitud tõenditele ning on protsessile orienteeritud meetod, mis analüüsib kindla kurjategija käitumisharjumusi. (Turvey...2002:23)

2.1. Induktiivne profileerimine

Induktiivset mõttekäiku võib kirjeldada üldistavate sõnadega. See sisaldab sõnu „tavaliselt“, „võimalik“, „tihti“, „palju“, „harva“, „enamus“, „mõned“, „alati“ jne. Näiteks probleemipüstitus koostatakse järgnevalt:

Väide 1: enamik sarimõrvareid on valged;

Väide 2: enamik sarimõrvareid on mehed;

Väide 3 : enamik sarimõrvareid tegutsevad mugavustsoonis;

Järeldus: on võimalik, et enamik sarimõrvareid on valge nahavärvusega mehed, kes tegutsevad oma mugavustsoonis. (Turvey...2002:25)

Induktiivne kriminaalprofiil on kogum kurjategija omadustest, mis võivad põhineda statistilistel järeldustel ning need omadused kehtivad teatud liiki kurjategijate suhtes. Induktiivne portree on üldistus. See põhineb statistikal ja erinevatel võrdlevatel analüüsidel ning seega on ka tulemus üldistatud.

Induktiivse profileerimise mudelil on palju plusse. Induktiivse profileerimise meetodeid on väga lihtne kasutada. Nende kasutamiseks ei ole vaja spetsiaalseid kriminalistika alaseid teadmisi ega haridust kriminaalpsühholoogias. See tähendab, et inimesi, kes seda meetodit

kasutavad, ei ole vaja pikalt välja õpetada. Samuti on üldistavaid profiile lihtne koostada väga lühikese aja jooksul ilma suure pingutusega ning seeläbi tekib suur aja kokkuhoid.

Samas on üldistus negatiivseks küljeks. Esiteks on informatsioon väga pealiskaudne ja ei ole koostatud konkreetse juhtumi põhjal. Antud üldistused peaksid aitama tuvastada kurjategija potentsiaalseid käitumisomadusi, aga samas ei ole need järjepidevad ja usaldusväärsed. Samuti on üldistatud profiili negatiivne külg ebatäpse informatsiooni suur hulk, mis võib viia süütute inimeste kahtlustamiseni. (Turvey...2002:26-29)

2.2. Deduktiivne profileerimine

Kõige lihtsam vormis võib kriminaalprofileerimist nimetada kui kurjategija käikude ettenägemist tema füüsilistest ja käitumuslikest tõenditest. Füüsilistest asitõenditest, mis on sündmuskohale jäetud kurjategija poolt nagu juuksed, sperma vms., võib profileerija järeldada, et tegemist on meesterahvaga, kellel on teatud värvi juuksed jne. Sarnaselt võib ka käitumuslikest tõenditest saada jälgi kurjategija eluviisi ja isikuomaduste kohta. Eelpool nimetatut ongi deduktiivne profileerimine ehk käitumuslike tõendite analüüs (*behavior evidence analysis*).

Deduktiivne profileerimine on kogum kurjategijale iseloomulikest tunnustest, mis on koondunud ühtseks füüsiliseks ja käitumuslikuks tõendite kogumiks, mis on sündmuskohalt saadud. Profiil koostatakse füüsilistest ja käitumuslikest tõenditest ja lähtuvalt viktimoloogiast ja sündmuskoha iseloomust. Enne portree koostamist tuleb teostada kõikidele tõenditele kohtuekspertiis. See kindlustab tõendite usaldusväärsuse ja portree korrektsuse. Samuti on väga tähtsal kohal viktimoloogia.

Viktimoloogiaks ehk ohvriõpetuseks nimetatakse ohvri tundma õppimist ja analüüsi. Kannatanu tunnuste tundmaõppimine võib aidata uurijaid leida kurjategija motive ja tegutsemisviise (*modus operandi*). Osa ohvriõpetusest on riskianalüüs. Profileerijat ei huvita mitte ainult rutiinsed riskid, millega ohver puutub igapäev kokku, vaid ka riskid, mis valitsesid ründe hetkel. Käitumuslike tõendite analüüsi juures kulub võrdselt aega nii kannatanu kui ka kurjategija portree koostamisele. (Turvey...2002:35-41)

Potentsiaalse sündmuskoha tunnuste hulka kuuluvad paljude seas lähenemisviis, ründamisviis, kontrollimisviis, asukoha tüüp, millise loomuga on seksuaalne akt, materjalid mida kasutati, verbaalne aktiivsus ja ennetavad tegevused. Sündmuskoha omadused on sõltuvuses sündmuskohalt leiduvatest tõenditest, kuid alati ei pruugi neid piisavalt olla. Sellisel juhul ei saa sündmuskoha portreed koostada. Sündmuskoha portree aitab vahet teha tegutsemisviisi ja ründajale iseloomuliku käitumise vahel ning aidata aru saada kurjategija mõttemaailmast, plaanist, fantaasiatest ja motivatsioonist.

Deduktiivse profileerimise üheks suuremaks tõekspidamiseks on, et ükski kurjategija nagu ükski inimene pole sarnane. Igaüks meist on unikaalne ja seega on iga kuriteopaik eripärane. Deduktiivse meetodi kohaselt võib küll olla üldisi sarnasusi kurjategijate gruppide vahel, kuid deduktiivne meetod aitab eristada kurjategijaid. (Turvey...2002:41-42)

Deduktiivse portree koostamise peamiseks eesmärgiks on kasutada käitumuslike tõendite analüüsi, et aidata uurimist erinevates faasides. Profiil ei saa viidata konkreetsele isikule, kuid saab anda informatsiooni kurjategija isikuomaduste ja tunnuste kohta. (Turvey...2002:45)

2.2.1. Deduktiivse profileerimise etapid ja mõtlemisstrateegiad

Käitumuslike tõendite analüüsil on kaks faasi, millel on erinevad eesmärgid ja ülesanded. Nendeks etappideks on uuriv- ja ettevalmistav etapp. Enamuse meedia tähelepanust saab uuriv faas kuna arvatakse, et see tähendabki kriminaalprofileerimist. Samas moodustab ka ettevalmistav faas suure osa profileerimisest. Mõlemad etapid on portree koostamisel võrdväärsed.

Uuriv etapp hõlmab tundmatute kurjategijate käekirja uurimist sooritatud kuriteo põhjal läbi käitumuslike tõendite analüüsi. Kriminaalprofileerijaid kutsutakse valdavalt juhtumite juurde, mis on väga vägivaldsed, seksuaalse iseloomuga ja/või julmad ja kus tunnistajate ütlused ja füüsilised tõendid ei ole andnud tulemust. Uurimisfaasi peamiseks eesmärgiks on vähendada kahtlusaluste hulka mingi konkreetse juhtumi osas. Samuti aidata leida võimalikke seoseid varem toimunud kuritegudega läbi olemasoleva sündmuskoha analüüsi (kurjategija käekiri). Eesmärgiks on ka välja lugeda kurjategija käitumisest, kas järgnevad kuriteod võivad olla vägivaldsemad ja julmemad ning aidata uurijatel leida juhtniite.

Ettevalmistav faas hõlmab teadaoleva kurjategija käitumuslike tõendite analüüsi toimepandud kuriteo kohta. Olemasoleva tõendusmaterjali põhjal juhtumi kokkupanemist võib nimetada kohtueelseks menetluseks. Ettevalmistava etapi eesmärgid on aidata hinnata konkreetse kuriteo tõendite väärtust, aidata välja töötada ülekuulamise ja intervjuerimise taktikaid. Samuti on eesmärgiks aidata mõista kurjategija fantaasiaid ja motivatsiooni tagamaid ning aidata mõista kurjategija mõttemaailma enne kuritegu, kuriteo ajal ja pärast seda. (Turvey...2002:46-47)

Kriminaalprofileerija peab eelkõige olema kriitiline ja analüütiline mõtleja. Profileerijatel peab olema tugev ja hästi vilunud mõtlemisoskus ja nad peavad suutma läheneda juhtumitele objektiivselt ja metoodiliselt. Profileerija peab märkama pisidetaile ja peab küsimärgi alla seadma kõik oletused ning olema piisavalt pädev kriminalistikas ja kriminaaluurimises, et esitada õigeid küsimusi. Profileerijad peavad teadma, kes nad on ja oma isiksust hästi tundma. Nad peavad teadma oma tugevusi ja nõrkusi, oma hirne ja fantaasiaid. Profileerija peab vältima enda probleemide ja vajaduste ülekandmist profiili ja olema subjektiivne. Et deduktiivse profileerimise protsess oleks analüütiline ja objektiivne, peavad profileerijad järgima järgmisi üldiseid mõtlemisstrateegiate juhtnööre.

- Elukogemus. Maailmas on palju inimesi, kes ei suuda õppida oma vigadest ja oma kordaminekutest ning kes lõpuks ei kogugi tarkust. Elukogemus ei võrdu alati teadmistega. Kogemused õiguskaitstes või uurimises ei ole võrdsed. Näiteks viisteist aastat töötamist õiguskaitstes (üldistatuna) ei võrdu viieteistkümne tööaastaga mõrvauurijana. Kogemused ja sealt õpitu on erinevad.
- Intuitsioon. Piisava elukogemuse omandamisel tekib ka intuitsioon. Intuitsioon tähendabki millegi teadmist või millessegi uskumist ilma ratsionaalse põhjusega. Kui me usume millessegi lihtsalt selle pärast, et me teame, ei oska me alati selle teadmise tagamaid põhjendada. Nii ahvatlev, kui intuitsioon ka pole, võib see olla väga kahjulik uurimiskäigule ning peab uurimusprotsessist välja jääma.
- Eelarvamus. Profileerijad peavad uurimisfaasi käigus jääma objektiivseks, töödeldes informatsiooni kahtlusaluse kohta. Võimaliku kahtlusaluse kohta käiv info võib teadlikult või alateadlikult kahjustada lõplikku profiili.
- Hukkamõistmine. Profileerija ei tohi kunagi kasutada portree koostamisel kurjategijat hukka mõistvaid sõnu nagu näiteks „haige“, „hull“, „väärtusetu“ jne. (emotsionaalne sõnavara). Antud sõnavara kasutamine näitab profileerija personaalseid tundeid ja hukkamõistu. Isiklikel tunnetel ei ole kriminaalprofileerimises kohta.

- Avatud mõtlemine. Olla avatud mõtlemisega, ei pruugi olla vastuolus kriminaalse mõtlemisega. See tähendab, et profileerija ei ole mõjutatud eelarvamustest. Seega profileerija on valmis aktsepteerima kõiki võimalusi ja ei eelda midagi.
- Mõtle nagu kurjategija. Erinevad kurjategijad mõtlevad erinevalt ning igal kurjategijal on omad vajadused, kogemused ja motiivid. Seega ei ole üldiselt võimalik mõelda nagu kriminaal. Parim mõtlemisstrateegia on kurjategija teadmiste ja mõttemaailma mõista püüdmine.
- Terve mõistus. Tervet mõistust võib kõige paremini kirjeldada kui heade valikute tegemist. See, mis on sotsiaalselt lubatud, mõistlik ja arusaadav ühes riigis, ei pruugi olla seda teises. Veel enam, see võib erineda linnades, naabruskondades ja inimeste vahel. See, mis ühele inimesele on tavapärane ja normaalne, ei pruugi olla seda teise jaoks. Seega peab profileerija portree koostamisel välja jätma „terve mõistuse“. (Turvey...2002: 49-51)

3. MODUS OPERANDI

Modus operandi (MO) on ladinakeelne termin, mis tähendab tegutsemisviisi. See viitab viisile, kuidas kuritegu on toime pandud. Gross (1924:478, ref Turvey 2002:229)

Kurjategija MO koosneb käitumisviisidest ja valikutest, mis on suunatud kuriteo lõpuleviimiseks. Kurjategija MO peegeldab viisi, kuidas kuritegu on toime pandud. See erineb kurjategija motiivist ja signatuurist, kuna on seotud põhjusega, miks kurjategija kuriteo toime pani. Kurjategija tegutsemisviisi vaadeldakse tavaliselt uurimise käigus eraldi järgmistel põhjustel:

- MO võib viidata lahendamata kuritegudele;
- kahtlusaluse tuvastamine võrreldes teadaoleva kurjategija MO-d lahendamata kuritegude MO-ga;
- MO-de rutiinne võrdlemine lahendamata kuritegude MO-ga;
- MO põhjal vihjete leidmine ja kahtlusaluse tuvastamine;
- MO põhjal kahtlusaluste järjestamine.

Kriminaalprofileerija jaoks on MO väga tähtis, kuna võib anda palju informatsiooni kurjategija kohta. See hõlmab rida valikuid, protseduure, tehnikaid, mis peegeldavad:

- kurjategija käitumisviisi, oskuseid, võimalikku ametit või teadmisi mingis vallas (kriminaalseid kui ka mittekriminaalseid);
- kurjategija suhteid oma ohvriga (varasemad suhted);
- teadmised kuriteopaigast (kui hästi tundis kurjategija kuriteopaika).

Õiguskaitseorganid on ammu uskunud, et kurjategija tegutsemisviiside ja tehnikate mõistmine on parim viis kuriteo uurimiseks ja lõpuks ka kahtlusaluse tabamiseks. See nõuab uurijatelt põhjalikke teadmisi erinevatest kurjategijatest ja nende käitumisviisidest ning oskus neid teadmisi ära kasutada ning oma uurimistaktikaid vastavalt planeerida. (Turvey...2002:229-230)

3.1. Modus operandi elemendid

Kurjategija MO koosneb õpitud käitumuslikest elementidest, mis võivad aja jooksul areneda või muutuda. Kurjategija tegutsemisviis võib aja jooksul muutuda täiuslikumaks. Samas võib see ka aja jooksul muutuda lohakamaks, olenedes kurjategija vaimsest olekust ja meelemürkide kasutamisest. Mõlemal juhul on kurjategija tegutsemisviis toimiv. Enamik juhtudel proovib tegutsemisviis täita kolme eesmärki:

- kurjategija identiteedi kaitsmine (päevasel ajal pangarööv maskiga, vägistamisel ohvri silmade kinnikatmine, murdvargusel kinnaste kandmine, tunnistaja tapmine jne.);
- kuriteo õnnestunud toimepanemine (ohvri kähgistamine või relvaga ähvardamine jne.);
- kurjategija põgenemisele kaasaaitamine (kuriteo toimepanemise ajal varastatud sõiduki kasutamine, sõidukist vabanemine pärast kuritegu, ohvrite kinnisidumine, et vältida nende põgenemist).

MO põhitüübid võivad sisaldada järgmisi elemente, kuid mitte alati:

- kurjategijate arv;
- kuriteo planeerimine;
- kuriteopaiga valimine;
- kuriteopaika saabumis- ja põgenemistee valimine;
- kuriteopaiga või ohvri eelnev jälgimine;
- relva kasutamine kuriteo ajal;
- kuriteo ajal ohvri aheldamine (kinnisidumine);
- ohvri vigastuste suurus ja loomus;
- ohvri tapmisviis;
- ennetavate tegevuste loomus;
- ohvri riiete paigutus ja asukoht;
- ohvri keha paigutus ja asukoht;
- sündmuskohalt või ohvrilt võetud esemed (kasumi eesmärgil, kurjategija isiku tuvastamise takistamise eesmärgil);
- kuriteopaigale jõudmiseks ja sealt lahkumiseks kasutatav transport;
- kuriteopaigalt lahkumiseks valitud tee.

Kurjategija MO ei ole sama, mis kurjategija motiiv. Kurjategija motiivid on nähtavad tema „signatuursest“ käitumisest. See rahuldab kurjategija emotsionaalseid ja psühholoogilisi vajadusi. Kurjategija käitumuslikud tegevusviisid on õpitud, loomult dünaamilised ja kohandatud. See tuleneb sellest, et kurjategija MO on mõjutatud ajast ja muutub kui kurjategija õpib. Näiteks, kriminaal võib mõista või aru saada, et mõned tegevused kuriteo ajal on efektiivsemad kui teised. Järelikult võivad nad tulemuslikemaid tegevusi kasutada korduvalt, tulevaste kuritegude puhul, saades seeläbi oskuslikemaks.

Kuni kurjategijaid ei ole kinni võetud ja süüdi mõistetud, omavad nad samasid õigusi ja võimalusi õppimiseks nagu tavakodanikud. Eriala ajakirjandus, ülikooli kursused, raamatud võimaldavad targematel kurjategijatel kasutada teadmisi oma MO arendamiseks. Näiteks võivad vägistajad lugeda õiguskaitseorganite välja antud kirjandust. (Turvey...2002:231-233)

4. KRIMINAALPROFILEERIMISE MUDELID

Kuigi varajased katsed kurjategijaid profileerida ulatuvad kaugesse minevikku, on nüüdisaegsel kurjategija profileerimisel lühike ajalugu. Alles viimased kolmkümmend aastat on tehtud tõsisemaid katsetusi arendamiseks välja tänapäevase mõiste „profileerimise“ tehnikad. Kriminallistiliste tõendite kogumise tehnikad on viimastel aastatel suuresti arenenud. Samuti on suurenenud informatsiooni hulk, mida antud tõenditest on võimalik välja lugeda (nt. DNA). Siiski ei saa loota ainult ekspertiisidele, vaid väga suur roll on ka uurijatel, kes peavad sündmuskohalt vihjeid otsima ja märkama ebatavalist.

Antud peatükis toob autor välja erinevad kriminaalprofileerimise mudelid, alustades varasemates (50ndad, 60ndad) kuni tänapäevani.

4.1. FBI profileerimismudeli areng

1970ndatel tehti esimesed süstematiseeritud katsed uurimaks, kas profileerimine võiks osutada kasulikuks uurimismeetodiks või mitte. Kõige varasemad uuringud viidi läbi FBI akadeemias Quanticos, Virginias. FBI uurijad leidsid, et kuigi kriminallistilised tõendid tõendavad kurjategija ja kuriteopaiga vahelist seost, on antud tõendid väärtuslikud vaid siis, kui kahtlusalune on tuvastatud ja üles leitud läbi teiste kanalite. FBI uurijad olid pettunud, kui kriminallistilised tõendid ei andnud vihjeid kurjategija tüübi kohta. Seega oli vaja leida viise, kuidas saada informatsiooni kurjategija isikuomaduste ja demograafiliste näitajate kohta. Antud informatsioon pidi aitama uurijatel keskenduda kõige tõenäolisematele kurjategijatele. Antud tehnika tundus sobivat hästi just vägivaldsete kuritegude uurimiste puhul (vägistamine, mõrv). Selleks hakkas FBI koguma informatsiooni juba kinnipeetud mõrvarite ja vägistajate kohta ja viis läbi ülakuulamisi vangistatud kurjategijatega. Uuringu eesmärgiks oli tuvastada seda tüüpi kriminaalide isiksuseomadusi ning käitumuslikke jooni ning uurida, mil viisil nende isikuomadused erinevad tavainimestest. Antud informatsioon oli aluseks andmebaasi ülesehitamisel. Nende andmete põhjal sai FBI hakata liigitama kurjategijate tüüpe ning tegema prognoose seda tüüpi kriminaalide demograafiliste ja isiku isiksuseomaduste kohta. Näiteks liigitati kurjategijaid algselt „organiseerituteks“ ja „mitteorganiseerituteks“. See algne kurjategija portree koostamise mudel on kogunud palju kriitikat, kuid on esimene

tõeline süstematiseeritud katse liigitada vägivaldseid kurjategijaid nende isikuomaduste põhjal.

Üks suuremaid probleeme, mis antud mudeliga ilmnas oli fakt, et kurjategijate liigitamiseks kasutati algselt väga väikest kurjategijate kogumit (36 vangis olevat kriminaali). Antud kogumi põhjal ei saa väita, et kõik kurjategijatüübid on selles mudelis esindatud. (Ainsworth...2001:98-103)

FBI kriminaalprofileerimise mudel on väga huvitav ning sobib paljude kirjandusmaailmas tuntud uurijate profileerimismeetoditega (nt. „Voonakeste vaikimine“). Samas on paljud kahtluse alla seadnud küsimuse, kas FBI poolt valitud lähenemine ei ole mitte liiga ühekülgne. Samuti heidetakse antud mudelile ette, et selle kasutamine portreede koostamisel jääb nõrgaks. (Ainsworth...2001:109-112)

4.2. Uuriv psühholoogia ja David Canter

David Canter on FBI mudeli üks suurimaid kritiseerijaid. Ta on loonud enda tee arendamiseks välja ning uurimaks kriminaalprofileerimise taktikaid. Ta on kritiseerinud ja kõrvale heitnud mõned FBI mudeli osad, kuna neil ei ole teaduslikku alust. Canter nimetab oma lähenemist uurivaks psühholoogiaks. Kasutades sellist nime, eemaldab ta ennast ameerikalikust profileerimise koolkonnast.

Canter on ennekõike psühholoog ning seega põhinevad tema uurimisalused metodoloogilistel printsiipidel ehk teaduslikel meetoditel. Tema lähenemist on nimetatud ka statistiliseks profileerimiseks. Kuigi Canter`i ning FBI mudeli vahel on ka ühiseid jooni, põhineb Canter`i lähenemine psühholoogilisel raamistikul. Canter pakkus välja, et kriminaalide käitumise uurimise juures on psühholoogia väga oluline. Ta uskus, et sündmuskoht annab palju informatsiooni kurjategija tausta kohta. Näiteks kurjategija, kes varjab väga vähe kriminalistilisi tõendeid kuriteopaigal, on eeldatavasti kohati naiivne ning ei oma varasemat registrit. (Ainsworth...2001:117-118)

Analüüsides kriminaalide käitumist tuvastas ta viis peamist tunnust, mis aitavad uurimisele kaasa:

- Elukoha paiknevus. Kuriteo või kuritegude toimepanemise koht võib anda teavet kurjategija elukoha piirkonna kohta. Vastupidiselt võib kurjategija elukoha teadmine anda vihjeid võimalike kuriteo paikade kohta. Sündmuskoht omab kurjategija jaoks tähtsust. Näiteks vägistajate puhul toimub enamus kuritegudest kitsas piirkonnas, oma kodu läheduses.
- Kriminaalne elulugu. Canter uskus, et kuriteo toimepanemise täpne uurimine võib anda vihjeid kurjategija eluloo kohta. Näiteks kurjategija, kes on eelnevalt karistatud sarnase kuriteo eest käitub targemalt ning omab strateegiat asitõendite hävitamiseks. Seega vägistaja, kes teab, et tema DNA on andmebaasis olemas võib eemaldada kõik ohvri riided ning kästa ohvril vannis või dušši all käia, et võimalikud asitõendid hävitada.
- Sotsiaalsed tunnused. Canter pakkus välja, et erinevat liiki kuritegusid sooritatakse erinevate sotsiaalsete taustadega inimeste poolt. Näiteks vägistaja, kes tundub seksuaalselt naiivne, omab eeldatavasti väheseid seksuaalseid kogemusi ning on võimalik, et ta ei ole hetkel üheski seksuaalses suhtes. Samas vägistaja, kes tundub seksuaalselt arenenud, aga nõuab ohvrilt mingit teatud tüüpi seksuaalset rahuldust, on eeldatavasti seksuaalsuhtes.
- Isikuomadused. Canter väitis, et samad isikuomadused, mida kurjategija näitas või demonstreeris kuriteo toimepanemise ajal, on nähtavad selle isiku igapäevaelus.
- Hariduse ja töö ajalugu. Canter uskus, et kurjategija käitumise uurimine võib anda vihjeid tema mineviku kohta. Näiteks kuriteod, kus oli näha ettevaatlikku, detailset kuriteo planeerimist, võib olla toime pandud kriminaali poolt, kes on kõrgema intelligentsiga ja parema haridusega. Kurjategija, kes kasutas nuga väga professionaalsel viisil, võib olla töötanud lihunikuna. (Ainsworth...2001:119-120)

Canter uskus, et kuriteo toimepanemisel jäävad maha tähtsad vihjed. Need vihjed ei ole kriminalistilised (DNA, sõrmejäljed), vaid pigem käitumuslikud vihjed. Ta pakkus välja, et seksuaalsete kuritegude puhul peaks kuriteo detailid jagama viide erinevasse kategooriasse:

- seksuaalsus;
- vägivald ja agressioon;
- ebaharilik seksuaalne rahuldus;
- isikutevaheline intiimsus;
- kriminaalsus;

Canter uskus, et kasutades neid liigitusi ilmneb muster kurjategija tuvastamiseks. Vastupidiselt FBI mudelile ei proovinud Canter kriminaale piiritletud kategooriatesse jagada. Ta väitis pigem, et kurjategija käitumuslikud jooned kuriteo toimepanemise ajal kajastuvad ka selle isiku igapäeva elus.

Algselt arendas Canter oma hüpoteesid välja uurides ja analüüsides 66 seksuaalkuriteo juhtumit, mis olid toime pandud 27 erineva kurjategija poolt. Uurides ohvrite ütlusi ja juhtumitega seonduvat informatsiooni, tuvastas ta 33 peamist tunnust, mis ilmnesis teatud sagedusega. Kuigi tunnuseid leiti rohkemgi, siis need, mida järgnevalt loetletakse, olid vähem levinud ja eristusid selgemalt. Tunnused on:

- lähenemisviis;
- äkkrünnak;
- äkiline vägivalda kasutamine;
- silmade kinnisidumine;
- kägistamine;
- reaktsioon/olematu reaktsioon vastuhakule;
- ohvrile komplimentide tegemine;
- ohvrit küsitlema;
- ohvri suhtes neutraalne;
- ohvrit alandav;
- ohvri rõivastega mängima;
- ohvri rõivaste löikamine/katki rebimine;
- relva kasutamine;
- asjade nõudmine;
- suuliselt ohvrit kaasama;
- füüsiliselt ohvrit kaasama;
- maskeeringu kasutamine;
- kaudselt ohvri tundmine;
- ähvardab kui ohver teatab kuriteost;
- varastab ohvri esemeid;
- ohvri tuvastamine;
- vägivalda kasutamine kontrolli saavutamiseks;
- kontrollimatu vägivald;
- verbaalne vägivald ja agressioon;
- vaginaalne penetratsioon;
- suuseks;
- korduv suuseks;
- keeleseks;
- anaalne penetratsioon;
- korduv anaalne penetratsioon;
- vabandav;

Neid tunnuseid tuvastades ja kokku kogudes koostas Canter statistilise analüüsi, mis ühendas need. Kuigi ei ole olemas sellist asja nagu „tüüpiline vägistamine“, omavad suur osa juhtumitest ühiseid tunnusjooni. (Ainsworth...2001:121-122)

Kuigi Canteri mudel omab mõningaid ühiseid jooni FBI mudeliga erineb ta ka paljudes olulistest aspektides. Näiteks kasutas Canter statistilist analüüsi leidmaks tunnusjooni vägistamiskäitumise elementide vahel. Erinevalt FBI-st avaldas ta oma uurimismeetodid ja tehnikad, mis võimaldas ka teistel uurijatel neid kasutada ja nende tõepärasust kontrollida. Canteri meetod põhineb suuresti ohvri ütlustel. Oluline on, et kannatanu jagaks võimalikult detailset informatsiooni ja võimalikult tõetruult. See aga võib tekitada probleeme, kuna kannatanud või tunnistajad eksivad sageli oma meenutustes, eriti meenutades traumaatilist juhtumit. See omakorda muudab portree koostaja töö raskemaks. (Ainsworth...2001:117-124)

4.3. Kliiniline-ja teised kriminaalprofileerimise mudelid

FBI ja David Canter'i profileerimise mudelid on kõige levinumad. Selles peatükis tutvustab autor kolme alternatiivset lähenemist profileerimisele, mida samuti kasutatakse.

4.3.1. Hollandi mudel

Hollandi mudel on suuresti üles ehitatud FBI mudeli põhjal, kuid omab ka teatud erisusi. Erinevalt FBI mudelist on Hollandi mudeli lähenemine teaduslik. Hollandi mudeli loojad on avaldanud oma uurimustest teadustöid ja annavad sellega võimaluse oma teooriaid kontrollida. Nende uurimustööde avaldamine aitas kaasa teooriate arengule. Hollandi mudel põhineb kahel printsiibil:

- 1) Kurjategija portree koostamine on võimalik ainult koostöös uurijate kogemuste ning käitumusliku teaduse tundmisega;
- 2) Kurjategija profiil ei ole lõpptulemus, vaid on vahend uurimise suunamiseks.

Hollandi mudel põhineb erinevate uurimisasutuste koostööl. Profileerijad töötavad lähestikku uurijatega ning vastupidi. (Ainsworth...2001:134-136)

4.3.2. Kohtupsühhaatria ja kliiniline psühholoogia

Psühhaatrid ja kliinilised psühholoogid on profileerimise arengule pakkunud palju huvitavat. Paljud tunnustatud profileerijad omavad kohtupsühholoogi tausta. Erinevalt psühholoogiast on psühhaatria meditsiini aru, mis tegeleb enamjaolt vaimselt haigete inimeste diagnoosimise ja ravimisega. Kliinilised psühholoogid keskenduvad samuti vaimsetele haigustele ja käitumuslikele probleemidele, kuid erinevalt psühhaatritest ei oma meditsiinilist tausta. Enamus tõsisest kuritegudest, mis jõuavad politseini, on toimepandud isikute poolt, kellel on minevikus esinenud vaimseid haigusi. Psühhaatrid võivad anda informatsiooni ebaharilike käitumuste kohta, mis ei ühti tavakurjategija käitumisega. Mõnel juhul võib politsei tegeleda ebatavalise juhtumiga, kus võib olla raskusi kurjategija motiivi leidmisel. Sellistel juhtudel võib psühhaater või kliiniline psühholoog oma kogemustest või teadmistest anda kurjategija käitumisele põhjenduse, mis tundus algselt arusaamatu. Antud lähenemist saab kasutada pigem üksikute konkreetsete juhtumite puhul. Antud kriminaalprofileerimise mudeli miinuseks on see, et seda ei saa kasutada üldistavalt.

Psühhaatria ja kliinilise psühholoogia mudelit on nimetatud ka diagnostiliseks hinnanguks. Samas mõned uurijad ei ole seda tunnustanud eraldi profileerimise liigina, kuna enamik juhtudel toetub see praktiseerija kliinilisele hinnangule. Sellise profileerimise mudeli praktiseerijad hindavad igat juhtumit eraldi ning loovad nõ. „ühekordse“ portree, mis kehtib ainult antud juhtumi puhul. Samuti kasutavad antud mudeli praktiseerijad erinevaid võtteid. (Ainsworth...2001:140-142)

4.3.3. Paul Britton`i lähenemine

Paul Britton on inglise profileerija, kes sarnaselt David Canter`ga on suuresti panustanud Suurbritannia profileerimise arengusse. Britton on õppinud kliiniliseks psühholoogiks ning töötas varasemalt vaimuhaigete ja käitumiskeskustes inimestega. Ta alustas oma tööd profileerijana juhuse läbi, kui temalt küsiti nõu ühe juhtumi osas. Sealt algas Brittoni ja politsei vaheline koostöö, mis viis väga paljude juhtumite uurimise ja lahendamiseni. Britton usub, et igat juhtumit tuleb vaadelda kui unikaalset ja ta läheneb igale juhtumile ilma ettekujutuse ning hüpoteesita. Kuigi tema lähenemine tundub huvitav, seab see kahtluse alla

selle mudeli teadusliku tõepärasuse. Brittoni lähenemine on personaalne ning isikupärane. Samaselt FBI mudelile heidetakse Brittoni meetodile ette, et tema teooria ei ole teaduslikult tõestatav. Ta on kirjutanud palju raamatuid, mis on kõik väga huvitavad, kuid ei näita lahenduskäiku. (Ainsworth...2001:146-148)

5. VÄGISTAJATE PORTREE KOOSTAMINE

Vägistamine on kuritegu, millel on mitmeid kultuuriliselt erinevaid tähendusi. Brownsmitter (1975) on seda nimetanud kui teadlikku hirmutamise protsessi, kus mehed hoiavad naise pideva hirmu all. Vägistamist defineeritakse kui kuritegu, kus vastaspoolega ollakse seksuaalses vahekorras ilma tema nõusolekuta (Kennedy & More, 1994, p.33). Vägistamist vaadeldakse tihti kuriteona, mille motivatsiooniks on seks. Tegelikuses on see aga vägivaldne kuritegu (Holmes & Holmes...1996: 114).

5.1. Vägistajate tunnused

Vägistajate kohta koostatud uurimuste tulemusena tuuakse välja mõningad üldised omadused. Näiteks, vägistajad on noored, 80% nendest alla 30 ja 75% alla 25 aastased. Paljud vägistajad on pärit madalamast klassist ja kuuluvad vähemuse gruppidesse (USA uuringute põhjal). Paljud valivad ohvriteks samast rassist isikuid. Paljude vägistajate minevikust võib leida probleeme ja konflikte naistega ning võimetust siduda end seksuaalselt. Tavaliselt vägistajad relvi ei kanna. Ainult ühel juhul neljast on vägistaja relvastatud, siis tavaliselt terariistaga. Enamus vägistajatest planeerib oma rünnakut eelnevalt ning üldjuhul on nende ajaloos eelnevaid kuritegusid. 25% vägistajatest on varem kohtulikult karistatud seksuaalkuriteo eest.

Kogu eelnev informatsioon kehtib kurjategijate puhul, kes panevad toime kuriteo temale tundmatu isiku suhtes. Antud peatükis keskendub autor juhtumitele, kus ohver ja vägistaja ei tunne teineteist.

5.2. Vägistajate psühholoogia

Kui eeldame, et vägistamine on vägivaldne kuritegu, mille relvaks on seks, siis on võimalik näha teatud psühholoogilisi elemente, mis antud kuriteoga välja tulevad. Lisaks nendele elementidele on seksuaalkurjategijatel nende vägivaldse käitumise juures kolm dimensiooni:

võim, viha, seksuaalsus. Veelgi enam, järgnevad omadused on seotud isiksusega: puudujäägid heteroseksuaalsete oskuste arendamisel, alkoholi ja muude ainete kuritarvitamine.

Võimu ja viha elemendid vägistamise juures kombineeritud kuriteo seksuaalse elemendiga võimaldavad hästi koostada kurjategija portreed. Uurijal on võimalik leida mitmeid elemente kuriteopaigalt, mis võimaldab koostada profiili.

Ei ole ühtegi lihtsat seletust, miks keegi hakkab vägistajaks. Sugugi mitte kõik vägistajad ei mõtle ühtemoodi. Nende motiivid ja ootused on erinevad. Uurijaid on tihti huvitanud just vägistajate varajane lapsepõlv ja hilisem isiksuse väljakujunemine ning tema suhted oma emaga. Vägistajate suhteid oma isaga peetakse vähem tähtsateks. Vägistajate emafiguuri kirjeldatakse tema lapsepõlves kui eemale tõukavat, väga kontrollivat, dominantset, liialt kaitsvat ning kohati isegi võrgutavat isiksust. Isa kirjeldatakse tavaliselt kui eemalolevat, passiivset, väheseid sidemeid lapsega omava ja kohati julmana. Mõned uurijad on välja pakkunud, et seksuaalkurjategijate puhul on tõukefaktoriks just vanemate julmus, distsipliini puudumine, kadedus ja seksuaalne frustratsioon.

Vägistaja võib lapsepõlves olla kogenud emapoolset võrgutamist. See võib olla alates alateadlikust seksuaalsest käitumisest kuni suguühteni välja. Samuti võib ta olla lapsepõlves jaganud voodit õe-venna või vanemaga. Mõnel juhul on vägistajad maganud ühes voodis oma emaga kuni puberteedieani. Paljude vägistajate lapsepõlves on toimunud füüsilist karistamist (julmalt, sadistiliselt) emade poolt. Isad sealjuures pole pakkunud tuge. Seega vägistaja viha naiste vastu tema täiskasvanueas võib olla suuresti tingitud valust ja alandusest mida ta kannatas lapsepõlves oma domineeriva ema poolt. (Holmes ja Holmes...1996:116-119)

5.3. Vägistajate tüübid

Hazelwood ja Burgess toovad välja erinevate vägistajate tüübid. Autorid on leidnud, et need on küllaltki täpsed ja kirjeldavad kurjategijat hästi. Nendeks tüüpideks on: võimu kinnitust otsiv-, jõuga ennast väljendav-, kättemaksuhimuline- ning vihast erutuv vägistaja. Samuti käsitlevad nad lühidalt oportunistlikku vägistajat ja grupi vägistajaid. Sageli on nii, et kuriteo toime pannud kurjategijat ei ole võimalik liigitada ühtegi konkreetse kateegooriasse. Pigem on tegu erinevate tüüpide segunemisega.

- Võimu kinnitust otsiv vägistaja (*Power Reassurance Rapist*). Tegemist on väga rituaalse kurjategijaga, kes on autorite arvates kõige vähem sarnane vägivaldse kurjategijaga. Tema motivatsiooniks on ritualistlikud fantaasiad. Talle ei meeldi, mida ta teeb (see ei tähenda, et ta oma kuritegu ei korda) ning ta kardab, et ta võib ohvrile haiget teha.

Seda tüüpi vägistaja paneb oma kuriteo toime, et näidata oma võimu naiste üle ja tõestada oma maskuliinsust. Ta tunneb võimu ja kontrolli naiste üle neid vägistades. Lõpuks ometi on kontroll tema käes!. Naistega suhtlemisel on ta ebakindel ja läbi vägistamise saab ta ennast endale tõestada.

Seda tüüpi vägistaja kasutab verbaalset ja seksuaalset käitumist ning kasutab vähesel kuni keskmisel määral jõudu. Korrakaitstjate keeles nimetatakse teda sageli ka härrasmehelikuks või viisakaks vägistajaks. Seda tüüpi vägistaja peab tundma end geograafiliselt mugavalt, tundma piirkonda ja ohvri elupaika. Ohvri jälgimisel kogub ta informatsiooni tema enda kohta (mis kell ohver koju jõuab, kas tal käib külalisi, mis kell ta magama läheb jne.) kui ka ümbruskonna kohta (naabrite lähedus, valgustus, turvalisus jne.). Ta võib jälgida mitmeid ohvreid korraga. Ohver on rünnaku ajal tihti üksinda või koos väikeste lastega. Kurjategija ei sisene tavaliselt ohvri elukohta, kui majas on veel teisi täiskasvanuid inimesi. Toimepandud kuriteod on tavaliselt madalama riskiastmega (kurjategija ei sea ennast ohtu) ning ta ei kasuta sissemurdmisvahendeid, vaid kasutab lahtisi uksi, aknaid. Talle meeldib siseneda vaikselt, et vältida kellegi pealesattumist. Ta ründab sageli hilja õhtul või väga varajasel hommikutunnil. Ta kasutab üllatus lähenemist ning ta võib väita, et tal on relv. Tavaliselt valib ta ohvri, kes on ta enda vanuses ja sunnib neid oma riideid eemaldama kuna tema fantaasia on, et ohver oleks vahekorraga nõus. Kui ohver juhtub olema eriti passiivne, siis sellisel juhul veedab ta ohvriga väga pikalt aega, et oma fantaasiat pikendada. Kui ohver hakkab vastu, siis on võimalik, et kurjategijal tekivad kahtlused ning teda on võimalik ära rääkida või leitakse kompromiss. Antud tüüpi kurjategijal võib olla fetišeid. Pärast rünnakut võib ta ohvri käest andeks paluda, vahel võtab ta kaasa mõne suveniiri (foto, pesu). Ta võib proovida ohvriga hiljemalt kontakteeruda, kirjutades või helistades talle. Kui kurjategija esimene rünnak ebaõnnestub võib ta samal õhtul proovida kedagi teist uuesti rünnata. Ta jätkab oma rünnakuid kuni ta vahistatakse. Ta võib oma rünnakutest päevikut pidada või neid salvestada. (Hazelwood ja Burgess...2001:140-143)

- Jõuga ennast väljendav vägistaja (*Power Assertive Rapist*). Antud tüüpi kurjategija on vähesel kuni keskmisel määral impulsiivne ning fantaasiad mängivad tema kuritegudes vähe rolli. Vastupidiselt eelnevale vägistaja tüübile ei oma seda liiki kurjategija mingeid kahtluseid oma maskuliinsuses. Ta on nagu tõeline mees meeste seas. Enda arvates kasutab ta vägistades ära oma sünnijärgset õigust. Vägistamises näeb ta tunnustust. Teda ei huvita kui ohver saab viga. Ohver on tema jaoks pelgalt objekt.

Oma rünnakus on ta väga isekas, tal ei ole mingit empaatiat oma ohvri suhtes ning teda ei huvita kannatanu füüsiline ega emotsionaalne käekäik. Ta ründab juhuslikke ohvreid ning kasutab lähenemiseks pettust. Ta kasutab keskmisel kuni suurel määral jõudu ja tema relvadeks on tema rusikad. Nagu eelneva vägistaja tüübi puhul, valib ka tema ohvreid enda vanuseklassist. Rünnakud toimuvad igas kohas, kus on tema jaoks mugav ja ohutu. Tihti rebib ta ohvri riided seljast ja viskab need kõrvale. Ta võib ohvrit vägistada korduvalt. Ta jätab ohvri nii nagu see on kui ta lõpetab. Jõuga ennast väljendav vägistaja ei vägista sellise järjepidevusega nagu eelnev tüüp, vaid siis, kui tunneb, et vajab naist.

- Kättemaksuhimuline vägistaja (*Anger Retaliatory Rapist*). Tegemist on väga impulsiivse kurjategijaga. Antud tüüp on vähem levinud, kui eelmised kaks, kuid on see eest väga vägivaldne. Neljast välja toodud tüübist mängivad fantaasiad tema puhul kõige väiksemat rolli. Seda tüüpi kurjategijad vihkavad naisi avalikult ja tahavad neid alandada ning karistada. Antud tüüpi vägistajat iseloomustab viha ja kättemaksuhimu. Ta vihkab naisi ning kasutab seksi relvana, et neid karistada ja alandada. Ta kasutab ohvri peal meelega vägivalda.

Antud liiki kurjategija on väga isekas ja kasutab suurel määral vägivalda. Rünnak ise ei pruugi olla ette planeeritud, pigem on see impulsiivne tegu, mis on toime pandud emotsioonide najal. Ta kasutab äkkrünnakut, tehes ohvri kiiresti kahjutuks. Seksuaalne rünnak on suhteliselt lühike. Kättemaksuhimuline vägistaja ründab naisi, kes on tema vanuses või natuke vanemaid. Ta võib rünnata naisi, kes sümboliseerivad sarnast naist tema enda elus (sarnased riided, näevad sarnased välja, sama töökoht jne.). Kurjategija rebib ohvri riided katki. Tema rünnakutes ei ole geograafilist mustrit. Kuna vägistamise ajendiks on viha, siis seetõttu võib ta kuritegusid toime panna igal ajal ja igas kohas. (Hazelwood ja Burgess...2001:143-144)

- Vihast erutuv vägistaja (*Anger Excitation Rapist*). Antud liiki tuntakse ka kui seksuaalset sadisti. Teda erutab oma ohvrit kannatamas näha. Ta on väga rituaalne ning fantaasia mängib tema kuritegudes suurt rolli. Teda erutavad seksuaalselt ohvri kannatused. Rünnaku oodatud tulemusteks ongi hirm ja täielik allumine. Antud kurjategija tüüp on kõige vähem levinud. Samas on seda liiki kurjategija poolt toime pandud teod kõige traumeerivamad ja vägivaldsemad. Selle vägistaja tüübi poolt toime pandud kuriteod on väga hästi planeeritud ja toime pandud. Kuriteo iga detail on täpselt paigas ja läbi mängitud. Relvad, transport, sidumisvahendid, lindistusaparaadid - kõik etapid on ette planeeritud, peale ühe erandi, milleks on ohver. Ohver on tavaliselt täiesti võõras. Enamik antud liiki kurjategijate ohvriteks on naissoost isikud (on ka homoseksuaalseid sadiste). Ta võib rünnata naisi, kes on erinevas vanuses ja eri rahvusest, kuid ta võib rünnata ka poisse. Ta on väga isekas ning kasutab suurel määral jõudu, mis võib tihti lõppeda ohvri surmaga. Ohvrile lähenemiseks kasutab ta pettust ning teeb ta kiiresti kahjutuks ja seob kinni ning viib seejärel eelnevalt planeeritud kohta. Ta võib oma ohvrit hoida väga pikka aega (tundidest päevadeni). Selle aja jooksul piinab ta oma ohvrit erinevate seadmetega. Kurjategija löikab ohvri seljast riided ning võib talle toppida erinevaid esemeid kehaõõnsustesse. Tal võib olla palju fetišeid. On sagedane, et ta salvestab oma tegusid. Salvestamismeetodid sõltuvad tema soovidest ja vajadustest (alates pildistamisest kuni joonistamiseni). Ohvri peal toimepandavad seksuaalsed teod on eksperimentaalsed. Eesmärk on ohvrit häbistada. Kurjategija on emotsionaalselt eemaldunud ja kasutab kliinilist lähenemist. Tema rünnakutel puudub geograafiline muster ja aeg.
- Oportunistlik vägistaja (*Opportunistic Rapist*). Seda liiki kurjategija on väga impulsiivne ning seksuaalne. Ta ei mõtle oma kuriteole enne nende toimepanemist. Enamus selliseid vägistamisi toimub mõne muu tegevuse käigus, näiteks murdvarguse ajal avastab kurjategija, et majas olev naisterahvas on tema jaoks atraktiivne. See võib olla ainuke liik vägistajaid, kelle motiiviks on puhtalt seks. Jõudu kasutab ta vähesel määral ja on ohvriga väga lühikest aega. Enamikul juhtudel võib ta olla eelnevalt alkoholi või narkootikumide tarbinud. (Hazelwood ja Burgess...2001:144-148)
- Grupivägistajad (*The Gang Rape*). See on üks hirmutavamaid situatsioone, kus ohver võib ennast leida. Tavaliselt ründab ohvrit kolm või enam meesterahvast, kellel on

grupi mentaliteet. Iga ründaja tahab ennast tõestada grupi ees. Kui sellise kuriteo ohvrit üle kuulatakse on oluline teada saada informatsiooni grupi juhi kohta. Selliste vägistamiste puhul on alati üks inimene juhtfiguuriks. Samuti on alati grupis üks kõhklev isik. Tema on lihtsasti tuvastatav, kuna ta räägib ohvrile, et ta ei taha seda teha ning võib üritada teisi takistada. Antud liiki rünnak on ohvrile väga traumaatiline ja lõpeb tihti sellega, et kannatanu satub raskete vigastustega haiglasse. (Hazelwood ja Burgess...2001:140-149)

6. NÄIDISPORTREE KOOSTAMINE VÄGISTAMISJUHTUMI PÕHJAL

Järgnevalt on välja toodud Hazelwood ja Burgessi poolt reaalse juhtumi põhjal koostatud analüüs. Kõigepealt on esitatud juhtumiraport ning peale seda autorite analüüs kuriteost ning kurjategija võimalik portree. Samuti tuuakse välja kurjategija isikuomadused ja peale kurjategija kinnipidamist osutus tema portree 90% tõseks. Kurjategija psühholoogiline portree on koostatud FBI mudeli põhjal. Juhtum ise on aastast 1982, kuid see ei oma tähtsust, sest kriminaalprofileerimise taktikad ja meetodid on jäänud samaks ja tänapäeval kasutatakse samu võtteid.

6.1. Juhtum

Viktimoloogia: ohver Mary on 24 aastane, valge, naissoost isik. Ta elab hetkel üksinda, kuid elas eelnevalt koos vanematega osariigi teises otsas. Mary käis ülikoolis ja lõpetas selle kaks aastat enne kuriteo ohvriks langemist. Ta on aktiivne katoliiklane, kes käib regulaarselt kirikus ja võtab osa kiriku üritustest. Pärast kooli lõpetamist sai ta töökoha kohalikus keskkoolis õpetajana. Mary arvates on ta oma õpilaste seas populaarne, kuna on veel noor. Ta on sõbralik ja seltsiv ning saab õpilastega hästi läbi. Mary on sõbralik nii mustade, kui ka valgete õpilastega ja külastab tihti kooli spordivõistlusi. Ta sõidab vanema mudeli keskklassi autoga, mis ei ole väga korras. Tema isiklik elu on väga rutiinne, kuid tal on poissõber, kes elab mõned miilid tema kodust eemal. Ta külastab kirikut iga päev pärast kooli. Ta külastab ka kolmapäeva õhtuti kohaliku baari „happy hour`il“. Selle koha kliendid on keskklassist. Ta on sportlik ja sööb väljas ebaregulaarselt. Mary on regulaarne magamisrežiim ja ta tõmbab iganädal enne magama minekut kardinad ette. Ta ei tea ühtegi musta meesterahvast, kes vastaks tema ründaja füüsilisele kirjeldusele.

Rünnaku keskkond: Mary elab korrusmajas, mis asub keskklassi rajoonis, linna heas piirkonnas. Seal majas rendivad elamispinda erinevad inimesed (pensionärid, üksikud ja noored paarid). Mary korter asub selle kompleksi tagumises osas ja on üks kahekümnest korterist selles majas. Tema korter ning kaks tema naabruskorteri on eraldatud ja on vaatega

metsatukale, mis asub kompleksi taga. Tema korter asub esimesel korrusel. Inimesele, kes ei ole selle ümbruskonnaga tuttav on üllatav, et need kolm korterit asuvad selle kompleksi tagumises osas. Korteri aknad on vaatega metsale. Kompleksi omanikud tunduvad siirad, kontrollivad iga rentniku tausta, et säilitada rahulik õhkkond.

Rünnak: Neljapäeval, 29. juunil 1982, läks Mary voodisse kesköö paiku. Öhtu oli jahe ja värske ning ta jättis akna lahti. Ta kandis voodis öösärki ja aluspükse. Kuski kella kahe paiku öösel tundis ta, et midagi kõdistab ta jalga. Arvates, et see on mõni putukas proovis ta seda käega ära lükata. Kui see kordus proovis ta seda uuesti ära ajada ning siis ta arvas, et tundis kellegi kätt. Ruum oli väga pime, kuid ta nägi, et must alasti mees on tema voodi kõrval. Kui Mary tõusis istukile, siis ründaja hüppas voodisse ja surus ta tagasi pikali. Ta pani käe tema suu peale ja käskis tal wait olla, muidu laseb ründaja tal ajud välja. Mary palus mehel lahkuda, kuid mees pani midagi metallist tema pea vastu ja ütles, et see on relv. Ta ütles, et ta on kaks nädalat tagasi vangist vabanenud ja et Mary ei tekitaks mingit jama, kuna ta on eelnevalt kõik tüdrukud tapnud, kellega ta seda teinud on. Mary küsis, kuidas ta korterisse pääses ja mees ütles, et läbi avatud akna. Mees tahtis naise pealt lina pealt ära tõmmata, aga Mary korrutas, et ta lahkuks. Mees ütles, et ta tapab ta, kui Mary ei lase linast lahti. Mary lasi linast lahti. Mees kiskus ta aluspüksid ära ja käskis jalad harki ajada, millest Mary keeldus. Mees ähvardas teda uuesti ja Mary avas oma jalad. Ta alustas suuseksiga, mis kestis umbes kolm minutit. Selle vältel proovis Mary temaga rääkida vanglas olemise kohta. Mary ütles mehele, et ta on vanglas töötanud ja et ei usu, et mees on vanglas viibinud. Mees ütles, et ta oli vanglas teises osariigis. Mary palus tal veelkord lahkuda, kuid mees käskis tal wait olla ja alustas suguühet. Mitmel korral, kui mees talle haiget tegi karjatas Mary, kuid mees pani talle käed suu peale. Mary palus talle mitte haiget teha, kuid siis käskis mees tal öösärgi ära võtta. Ta lükkas öösärgi ülesse ja alustas rindade katsumist. Terve selle aja oli ründaja ettevaatlik, et mitte oma nägu Maryle näidata. Ta hammustas rinnanibusid, mille peale Mary karjatas valust. Mees üritas ka astuda anaalsesse vahekorda, kuid edutult. Seejärel toimus mehel seemnepurse. Mary palus tal taas lahkuda. Vägistamise ajal ei näinud Mary kordagi relva, kuid tundis mingit metalset eset oma pea vastu surutud. Ründaja ähvardas teda pidevalt surmaga, kuid Maryle tundus, et mees muretses vägistamise ajal tema pärast. Kui Mary ütles, et tal on valu ning ta palus mehel tegevuse lõpetada, siis mees allus palvele. Ta ei löönud Maryt kordagi ning tema ähvardused ei olnud kurjad, pigem ranged. Mary arvates ei olnud mehel raskusi erektsiooniga, kuigi mees ütles talle, et tal on sellega probleeme. Ta ei palunud Maryl midagi teha ja Mary ei puudutanud meest kordagi. Enneaegset seemnepurset Mary arvates ei

toimunud, kuid ta ei olnud kindel oma väheste seksuaalsete kogemuste tõttu. Kogu suguühe kestis umbes viisteist minutit ja mees ei nõudnud, et ta temaga ühte ajal räägiks. Mees ei olnud vägivaldne ja tundus Maryst hoolivat. Tema käitumine muutus ainult siis, kui ta Maryt ähvardas, see meenutas pigem isa, kes kutsub oma last korrale. Pärast vägistamist astus mees voodist välja, pani akna kinni ja palus Maryl tõusta. Mary küsis miks, kuid mees lihtsalt kordas oma soovi. Mary tõusis püsti ja mees suunas ta elutuppa ja palus mitte tulesid põlema panna. Elutoas palus mees Maryl kõhuli vaiba peale heita. Mary küsis korduvalt, kas ta lahkub, kuid mees ei öelnud midagi. Mary ei kuulnud, et mees oleks riided selga pannud. Mees küsis, mida Mary teeb pärast seda, kui ta lahkub ning Mary vastas, et helistab oma vanematele ja nutab. Mees küsis, kas ta helistab ka politseisse ning naine vastas eitavalt. Siis küsis mees, kus on telefon ja Mary juhatas ta kööki. Mees ei leidnud köögist ise telefoni ja samal ajal käskis Maryl nägu vastu maad hoida. Kui mees ikka telefoni ei leidnud, palus ta Maryl see endale kätte näidata. Pärast seda palus ta Maryl uuesti elutuppa minna ja kõhuli heita. Seejärel rebis mees telefoni juhtme seinast välja ning vabandas, et Mary ei saa oma vanematele helistada. Samuti pidi Mary talle näitama, kuidas ust lukust avada. Ta viis Mary tualettruumi, seal võttis ta rätiku ning palus Maryl tuld mitte põlema panna. Nad läksid tagasi elutuppa, ning ta palus Maryl taas pikali heita. Ta rebis rätiku ribadeks kasutades nuga ning sidus ühe osa sellest Maryle silmade ümber. Ta sidus selle liiga kõvasti ning Mary ütles, et tal on valus, mispeale mees lõdvestas sõlme. Sellel ajal märkas Mary, et ta kannab kindaid, mis olid sarnased arstide omadele ning töösaapaid. Ta sidus Mary käed selja taha kinni, samuti ka jalad. Siis alustas ta märja käterätikuga Mary intiimpiirkonna puhastamist. Ta küsis Marylt, kas kõik on puhas ning Mary vastas, et ei tea ning küsis uuesti, et millal ta lahkub. Mees küsis pidevalt Mary nime, kuid naine ei öelnud seda talle. Mees küsis, kas Maryl on raha. Mary vastas, et tal on ainult üks dollar. Mees pani raadio käima ja sealt kõlas, et kell on 02:50. Mees ütles, et Mary annaks talle kakskümmend dollarit või muidu võtab ta kaasa stereo. Mary ütles, et tal ei ole nii palju raha, kuid ta võib talle tšeki kirjutada. Mees leidis Mary käekoti ning võttis dollari ja sendid ning küsis, kas naise nimi on Mary. Naine eeldas, et mees leidis ta juhiloa. Mees ütles siis, et ta võtab ta stereo kaasa. Mary küsis seepeale, kas see naljaks ei tundu kui mees stereot kaenlas kannab, millepeale mees vastas, et selleks on erinevaid võimalusi. Mary palus, et mees võtaks stereost kassetid välja, kuna tahab neid endale. Mees küsis, kas tal on külmikus õlut või veini ja Mary ütles, et ei ole. Mees läks siiski külmiku juurde ning leidis sealt pudeli veini. Mary ütles, et see on söögitegemiseks mõeldud vein, kuid mees jõi selle siiski ära. Mees ütles, et nad asuvad nüüd uuesti seksuaalühtesse, kuid seekord anaalsesse. Mary keeldus, kuid mees siiski nõudis seda. Naine ütles, et see teeb talle palju

haiget, mille peale mees asetas noa tema kõrile piisavalt tugevasti, et ta ei saanud rääkida ning ütles, et ta lõikab ta kõri läbi. Kui Mary küsis miks, vastas mees, et kui naine ei ole seksuaalühtega nõus, siis pole sul mõtet ka elada. Mees küsis, miks ta peaks tal elada laskma ning Mary vastas, et tal on vaja elada, et armastada oma vanemaid, oma abikaasat ja lapsi. Mees küsis, kas tal on abikaasat ja lapsi ning Mary vastas, et ei ole ja ta pidas silmas oma tulevast peret. Mees küsis, kas ta kardab ja naine vastas, et jah. Ründaja ütles, et nad teevad seda nüüd uuesti ning käskis naisel selili keerata. Mees proovis uuesti suguühtesse astuda, kuid tulutult, sest naine muutis oma positsiooni. Mees pani noa tema kõrile ja ütles, et naine ei liigutaks. Mees küsis uuesti nuga kõril, kas ta tahab elada ja naine vastas jah. Sellel hetkel ütles mees, et ta oli ennem hea kristlane, kellel oli üheksast viieni töökoht kuni ta tuli ühel päeval koju ja leidis oma naise voodist teise mehega. Sellest ajast peale käib ta ühe tüdruku juurest teise juurde. Mary ütles, et tal on kahju. Mees ütles, et kui Mary ei helista politseisse, siis ta tuleb tagasi, mille peale Mary ütles, et ta siiski helistab politseisse. Mees ütles talle, et isegi pimedas saab ta aru, et naisel on kena figuur. Mary ütles talle uuesti, et ta ei arva teda olevat vangist tulnud, mille peale mees naeris ja ütles, et ta on tema naabrusest. Mary ütles, et tal on musti sõpru, kuid ta ei tea, kas ta suudab pärast sellist läbielamist nendesse samamoodi suhtuda. Mees küsis, millised sõbrad ning Mary vastas, et nad on üliõpilased. Mees vastas, et ta ei sõbrusta selliste jobudega. Mary tundis, et see lause oli nii tugevas eituses, et tundus, et ta ikkagi sõbrustab sarnaste inimestega. Mary küsis, miks ta tema oli valinud ning mees vastas, et ta kuulis, et Mary on viimase peal tibi ja ta on teda varem näinud. Naine ütles, et see ei tähenda, et ta võib sedasi käituda ning mees vastas, et kui ta oleks naiselt otse palunud, oleks naine talle ei öelnud. Mary kuulis, et mees rebis mingi paberitüki ja palus tal uuesti lahkuda. Ta vastas, et ta lahkub ning libistas noaga üle naise selja. Ta kuulis, et üks paukus ja ta proovis silma sidet eemaldada, kuid tundis, et mees koputab vastu ta pead. Mees asetas noa naise silmside sisse ja ütles Maryle, et ta ei tea kui õnnelik ta on. Naine kuulis suurt pauku ja stereo jäi vait. Ta kuulis, et üks paukus ning ootas paar minutit enne kui silmside eest ära võttis. Ta hüppas ukseni ja lukustas selle, võttis maas lebava rätiku ja pani endale ümber. Ta avas korteri ukse ja koputas naabrite uksele, kes kutsusid politsei.

- Arstlik kontroll näitas, et naise seljal on väike kriimustus ning randmete ümber on rätikust muljumised. Politseijuurdlus näitas, et ründaja oli eemaldanud sisenemisel aknakatte. Mary kirjeldas vägistajat, kui heledat või keskmist nahavärvi musta meest, 20-30 aastat vana ning 180-185 cm pikk. Ta rääkis normaalses toonis ning tundus olevat ennast selgesti väljendav. Ta tundis muret füüsiliste asitõendite pärast ja Mary

arvates ei kasutanud mees vägistamise ajal kindaid. Nuga mida mees kasutas oli kööginuga Mary kodust. Paber mida ta kuulis rebitavat oli ajaleht, mida mees kasutas küünla põlema panemiseks. Ta oli suitsetanud ka ühe sigareti ja koni kaasa võtnud. Mürtsatus mida Mary kuulis, oli löök vastu stereot, mida arvatakse olevat löödud metallist toruga. (Hazelwood ja Burgess...2001:149-153)

6.2. Kriminaalasja analüüs

Ohvri ja ründaja vahel toimus päris palju suhtlust, mis uurimise käigus kannatanu küsitlemisel välja tuli.

- Läheneemisviis. Vägistaja kasutas antud juhul üllatuslähenemist. Ta sisenes korterisse ajal, kus ta teadis, et ohver ilmselt magab ning ei ole valmistunud rünnakuks. Arvatavasti oli ta ohvrit eelnevalt jälginud. Korterit isoleeritud asukoht lubas ohvrit jälgida pikema perioodi jooksul. Ründaja tundis ennast piisavalt vabalt, et eemaldada oma riided enne ohvrile lähenemist. Samuti ei uurinud ründaja, kas korteris on veel keegi. Informatsioon, mis näitas, et ründaja on tuttav Mary rutiiniga ning teadis, et ta on üksi.
- Kontrollimisviis. Kuigi vägistaja ütles Maryle, et tal on relv ja ta tundis metallist eset oma pea juures, tugines ründaja peamiselt ähvardustele. Huvitav on fakt, et kuigi ta ähvardas korduvalt füüsilise vägivallega, ei täitnud ta antud lubadusi. See viitab asjaolule, et soov ohvrit füüsiliselt karistada on antud kuriteos puudu.
- Jõu kasutamine. Vägistajal oli mitmeid võimalusi kasutada füüsilist vägivalda, kuid ta ei teinud seda. Elemendid, mida ta kasutas, olid: 1) ohvri voodisse tagasi lükkamine, 2) pani oma käe tema kõrile, 3) hammustas rinnanibu, 4) tekitas haava ohvri seljale. Käitumuslikult on huvitav, et kui ründaja tegi ohvrile haiget ning ohver palus tal lõpetada, siis ründaja seda ka tegi. On arusaadav, et antud olukorras toimus erinevate tahete võitlus ja kuigi vägistaja ründas Maryt seksuaalselt, siis emotsionaalselt ta teda hirmutada ei suutnud. Ründaja sai ka aru, et ta ei suuda oma ohvrit psühholoogiliselt kontrollida ning kasutas seejärel jõudu, lõhkudes tema stereo. Arvestades juhtumist välja toodut oli vägivalda kasutamine rünnakus minimaalne.

- Ohvri vastupanu. Antud juhtumi puhul võib täheldada küllaltki suurt vastupanu. Mary osutas ründajale verbaalset vastupanu, teda korduvalt eemale tõugates ning tema nõudmistes kaheldes ning tal lahkuda paludes. Samuti osutas ta vastupanu passiivselt, mitte tema nõudmistele järele andes ja öösärki eemaldades ning füüsiliselt oma asendit suguuhte vältimiseks muutes.
- Reaktsioon vastupanule. Juhtumist järeldeb huvitav muster vastuhakule ja sellele reageerimisele. Vägistaja toetus põhiliselt verbaalsetele ähvardustele. Ühel hetkel keeldus ohver eemaldamast oma riideeset ja ründaja pidi seda ise tegema, mis lõpetas ka palve. Ründaja ei suutnud ohvrit hirmutada. Ründaja vähene vägivaldne reageering näitab, et tal ei olnud soovi ega vajadust ohvrit füüsiliselt karistada.
- Seksuaalne väärtahtlus. Mary ei suutnud välja tuua, kas rünnaku käigus toimus seksuaalset väärtahtlust. Ta teadis, et vägistajal ei olnud mingit probleemi erektsiooni saamise ja hoidmisega ning seemnepurse toimus normaalse perioodi jooksul. Ohvri seksuaalse kogemuse vähesus võis olla ka põhjuseks, miks ei tuvastatud seksuaalset väärtahtlust.
- Seksuaalaktide tüübid ja järjestus. Ohvri ütluste kohaselt toimusid järgmised seksuaalrünnakud: 1) suuseks, 2) sõrmedega suguelundi puudutamine, 3) vaginaalne vägistamine, 4) nibu lakkumine, 5) vaginaalne vägistamine, 6) ebaõnnestunud analne vägistamine, 7) vaginaalne vägistamine seemnepurskega, 8) ähvardatud analne vägistamine, 9) ebaõnnestunud vaginaalne vägistamine. Vägistamise eelne tegevuste jada näitavad ründaja katset ohvrit stimuleerida. Taoline käitumine on vägistamise puhul täiesti ebavajalik ning näitab vägistaja soovi ohvrit pigem ühtesse kaasata kui lihtsalt ära kasutada. Ta üritas analset vägistamist, kuid kui ohver sellest keeldus, siis vägistaja selle ka lõpetas.
- Käitumuslikud muutused. Ohver märkas, et vägistaja suhtumine muutus ainult siis, kui ta teda ähvardas. Ta kirjeldas, et muutus oli verbaalne ning vägistaja muutus pigem rangeks. Ohvri taoline kirjeldus muutusest on väga abistav ja informatiivne portree koostamisel. Kuigi ründaja omas relva, oli füüsiliselt suurem ja tugevam ning sai pideva äraütlemise osaliseks, ei olnud ähvardamine rohkemat kui range.
- Kurjategija ennetavad tegevused. Antud juhtumi puhul võttis kurjategija kasutusele mitmed abinõud, et oma identiteeti kaitsta. Need tegevused olid järgnevad: 1) eemaldas oma riided ennem rünnakut. See tagas, et ohver ei suuda politseile kirjeldada, milliseid riideid ründaja kandis ja vähendas riidekiude sattumist sündmuskohale, 2) eemaldades seinast telefoni juhtme, et aeglustada abi kutsumist, 3)

oma väljapääsutee kergendamine (ohver näitas, kus asub uks ning kuidas seda lukust lahti teha), 4) ohvri silmade kinnisidumine enne tule põlema panemist, 5) käte ja jalgade kinni sidumine, 6) ohvri keha puhastamine spermast, 7) kandis kaitsekindaid, 8) võttis kaasa sigaretikoni, et mitte DNA-d maha jätta. Kõik antud punktid näitavad, et kurjategijal on üle keskmised teadmised politsei uurimismeetoditest.

- Kaasa võetud esemed. Ründaja ütles ohvrile, et tahab 20 dollarit või muidu võtab kaasa stereo. Teada saades, et ohvril ei ole raha, võttis ta dollari ja mõned mündid. Antud summa on nii väike, et see on naeruväärne. Uurijate arvates võttis ta selle raha mitte sellepärast, et ta seda vajab, vaid sellepärast, et ta sai seda teha. Ta ähvardas ohvrit, et võtab kaasa stereo, kuid hiljem lõhkus selle ära. Uurijad usuvad, et tal ei olnud kunagi kavatsust seda kaasa võtta. Tema käitumine näitab, et ta on kogenum ja targem kui inimene, kes selle kaasa võtaks. Ühtegi personaalset eset ta ohvri kodust kaasa ei võtnud.
- Rünnaku põhjused. Enamus seksuaalsete rünnakute taga ei ole seksuaalsed vajadused. Antud juhtumi puhul soovis ründaja näidata oma maskuliinsust. Ta näitas oma võimu naiste üle, mida ta uskus olevat oma õigus. (Hazelwood ja Burgess...2001:154-159)

6.3. Kurjategija portree

Õiguskaitseorganite, kes õpivad profileerimist, üheks suurimaks komistuskiviks on tahtmatus kirja panna arvamusi ilma, et neid toetaks kindlad faktid. See on ka täiesti mõistetav, kuna õiguskaitseorganeid on treenitud ja õpetatud oma arvamusi mitte kirja panema. Peab meeles pidama, et inimese käitumine ei ole absoluutne ning on harv, kui kurjategija portree sarnaneb 100% tegelikule kurjategijale. Mõnel juhul võib profiil osutada ka täiesti ebatäpseks. Tegelikuses kasutatakse portree koostamist siis, kui kõik muud uurimismeetodid on tulemusteta järeleproovitud ja uurimine seisab ühe koha peal.

Järgnev portree on koostatud eelneva juhtumi põhjal ning see hõlmab Hazelwoodi ja Burgess'i arvamusi inimesest, kes antud teo toime pani, lähtudes juhtumi kirjeldusest.

Isikuomadused: antud rünnaku eesmärk oli oma maskuliinsust väljendada. Vägistaja oli väga enesekindel, uhke ja kindel oma mehelikkuses ning dominantne oma suhetes naistega. Ta

näitab erinevaid pilte endast oma elus erinevate inimestega. Mõned võivad teda kirjeldada, kui meeldivat ja austavat isikut, samas teised aga võivad teda kirjeldada kui vaenuliku ja vihasena. Tema viljatud katsed Mary üle domineerida näitavad, et ta peab ennast *macho* meheks ning ta töötab selle nimel, et seda imidžit üleval hoida. Ta on väga enesekeskne inimene, kellele ei meeldi kriitika. Ta on inimene, kes nõuab oma vajaduste kohest täitmist ning keda võib kirjeldada kui inimest, kes elab tänases. Tänu isiksuseomadustele on ta oma tegudes sageli ennast alistav ning saavutab oma pikaajalisi eesmärgi harva. Tal puudub vastutustunne ning ta süüdistab oma vigades teisi. Tema käitumisest Maryga on näha, et talle ei meeldi kaotada ning teda teatakse ka kui „halba kaotajat“. Talle ei meeldi autoriteet. Korrakaitseorganid, kes on temaga kontaktis olnud kirjeldavad teda kui ülbe ja arrogantsena. Ta õhkab enesekindlust ja peab ennast teistest ülemaks, kuid samas käib läbi inimestega keda peab endast madalamal olevateks. Tema sõprade valik sõltub sellest, kas ta suudab neid kontrollida või mitte. Tema sõbrad kirjeldavad teda kui laheda, haritud ja eemalolevana. Vaadates tema käitumist Maryga võib järeldada, et ta reageerib negatiivselt, kui tema autoriteedile vastu hakatakse. Mõned võivad teda kirjeldada ka kui kiiresti närviminevat inimest. Kuna ta on nii enesekeskne, siis lubab ta enda lähedale ainult väheseid. Ta teab paljusid inimesi, kuid enamik neist tunneb teda ainult kaudselt. Sotsiaalselt külastab ta kohti, mida peab oma staatusele vastavaks, tavaliselt hästi tuntud ja kõrgema hinnaklassiga. Talle meeldivad üksikute baarid ja kohad, kus käivad üliõpilased. Ta ütles Maryle, et ta on teda varem näinud. Mary külastab samuti kohti, mis vastab eelpool kirjeldatule. Ta on hea jutuga ja väga manipuleeriv. Oma suhetes naistega on ta dominantne, kuid kui ta kohtab naist, keda ta ei suuda domineerida, hakkab ta teda jälitama. Naised, kes on temaga koos olnud, kirjeldavad teda kui algul väga sarmika ja hoolivana, kuid hiljem väga armukadedana ja domineerivana.

Vanus: vanus on kõige raskem tunnus, mida kirjeldada. Antud kuriteo puhul on kurjategija vanuses 26-30 eluaastat. Kuigi ohver on haritud isiksus, on tema ütluste põhjal kurjategija vanus väga laiahaardeline (20-30.a.). Mary ründaja on enesekindel oma võimetes ning *macho* tüüpi mees. Seega valis ta ohvriks naise, kes on enamvähem tema enda vanusegrupis. Tavaliselt paigutatakse ründaja vanus 3-4 aastat ohvrist vanemaks. Antud juhul aga on kurjategija vanus vanem.

Kuritegelik register: ennetavad tegevused kuriteo paigal näitavad ründaja tarkust, mis on saadud, kas õppimise, kogemuse või sarnaste kuritegude toimepanemise eest. Antud juhul tunneb kurjategija hästi kriminalistikat. Seega on tõenäoline, et ta on varem vahistatud

vägistamise ja/või sissemurdmise eest. Tema elustiil ning madal sissetulek näitavad, et tal on ka teised kuriteod käsil. Võimalik, et ta on seotud narkootikumide müügiga ning on eelnevalt ka selle eest vahistatud. Ta ei ole sõltuvuses, kuna ta ei varastanud Mary korterist midagi, vaid pigem lõhkus mingi väärtusliku eseme.

Perekonnaseis: juhtumi põhjal loetu näitab, et tegemist on *macho* mehega, kes on väga dominantne naiste suhtes. Sellised mehed on tavaliselt olnud abielus varajastes kahekümnendates. Tema suhtumine naistesse näitab, et tema suhted on olnud väga lühiajalised. Sellest võib järeldada, et ta elab oma naisest lahus või on lahutatud. Abielu ajal oli neil kindlasti palju konflikte.

Elukoht: aeg, mis vägistaja veetis Mary juures näitab kahte väga tähtsat asja: 1) ta teadis ohvri rutiini, 2) ta tundis ennast vabalt selles keskkonnas. Kurjategija intelligentsuse tase näitab, et ta ei ründaks kohas, kus ta tunneks ennast ebamugavalt või kus teda ära tuntaks. Seega ta elukoht asetseb analoogses kompleksis (rendib ja on keskklassist) mõnes teises sarnases linnaosas. Ta elab mõne musta naisega, kes on talle truu, kuid keda ta peab üheks järjekordseks naiseks. Elukohaks on korter või mõni linnamaja, mida ta üürib. See on kenasti sisustatud ja seal on palju video- ja audiotehnikat. Koht võib olla mingile suuremale seltskonnale kogunemiskohaks erinevatel kellaaegadel, mis võib tekitada naabrites kahtlusi.

Haridus: kurjategijal on keskmisest kõrgem haridus. Võimalik, et tema kõrgem haridus on saadud kinnipidamisasutuses viibides. Õpilasena saavutas ta keskmisest kõrgemaid hindeid. Vaadates tema autoriteedi mitte talumist on võimatu, et ta sai nelja aastase kõrghariduse või kasutas oma haridust mõnel pikaajalisemal töökohal. Sõbrad ja kolleegid peavad teda keskmisest kõrgemaks intelligendiks ja küsivad tihti nõu ja arvamust.

Töökoht: kui ta töötab, siis ametikohal, mille jaoks ta on üle kvalifitseeritud. Tema käitumuslikud probleemid pimestavad tema saavutusi ja ta kurdab tihti, et tal on igav. Tema ülemused kurdavad tema motivatsioonipuuduse üle, kuigi nad teavad, et ta on suuteline enamaks. Ta jõuab alati tööle hilja või puudub ning ta vihkab, kui teda parandatakse. Kui ta käib tööl, siis see töökoht on pelgalt katteks. Tema põhisissetulek tuleb narkootikumide müügist või mõnest muust illegaalsest tegevusest.

Transport: vastavalt oma imidžile ja elustiilile sõidab ta kahekselise sõidukiga, mis on 2-4 aastat vana. Auto on edev, korrashoitud ning värvi, mis püüab tähelepanu. Ta veedab suure

osa ajast autos ja armastab sihitult sõita. Ta on oma autoga väga tugevalt seotud, inimesed teavad teda tema auto järgi.

Väljanägemine: ta on edev inimene ja väga puhas ning tema riietumisstiil on trendikas. Ta hoolib väga oma väljanägemisest ning on kriitiline teiste suhtes, kes endast ei hooli. Ta treenib regulaarselt ning on heas füüsilises vormis. Ta nõuab sama ka naistelt, kellega ta kohtub. Tal on kallis garderoob, mis ületab tema näilised rahalised võimalused. Ta käib regulaarselt juuksuris, ning käib tihti dušši all vahetades riideid 2-3 korda päevas. (Hazelwood ja Burgess...2001:149-163)

KOKKUVÕTE

Kurjategija psühholoogilise portree loomine on suhteliselt keeruline protsess, mis nõuab laia silmaringi, kogemust raskete kuritegude uurimisel ning teadmisi erinevatest valdkondadest. Kuid alati ei pruugi needki piisavad olla. Kuriteo sündmuskoht ei ole pelgalt koht, mida pildistada ja kust verejälgi otsida, vaid tihtipeale võib ta jutustada kurjategija eluloo. Seetõttu peame märkama ka asju, mis ei ole käega katsutavad.

Töö on koostatud kuue peatükina. Esimeses peatükis seletab autor lahti kriminaalprofileerimise mõiste ja tutvustab ajalugu, teises peatükis teeb autor vahet induktiivsel ja deduktiivsel profileerimisel. Töö kolmandas osas käsitleb autor kurjategija mõttemaailma ja neljandas osas keskendub erinevatele maailmas kasutuses olevatele kriminaalprofileerimise tehnikatele, tuues välja nende plussid ja miinused. Kahes viimases peatükis keskendub autor konkreetsemalt sarivägistajate teemal, neid liigitades ning reaalse juhtumi põhjal näidisportreed välja tuues.

Antud töö koostas autor teoreetilise uurimusena. Teema valimiseks on mitmeid põhjuseid - teema vajab üldsusele tutvustamist, samuti soovib autor tutvustada võõrkeelset kirjandust kriminaalprofileerimise kohta.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et kurjategija psühholoogilise portree loomisel on toimunud märgatav areng. Kui algselt alustati andmebaasidega, mis sisaldasid kolmekümne kurjategija portreesid, siis tänaseks on andmebaasid väga mahukad ja kasutatakse palju ka teaduslike meetodeid.

Kurjategija profileerimist hakati kasutama eelkõige sarimõrvarite tabamiseks, kuna nemad peegeldavad oma käitumisega sündmuskohal kõige rohkem informatsiooni. Järk-järgult hakkas portree koostamine muutuma üha vajalikumaks ka teiste kuriteo liikide puhul. Tänapäeval kasutatakse profileerimist kui kriminaalmenetluse üht osa, enamjaolt sarikuritegude puhul.

Paljudes riikides on loodud õiguskaitseorganite juurde eraldi profileerimisüksused, mis tegelevad peamiselt portreede koostamisega, antud valdkonna arendamise ning ennetustööga. Loodud on erinevaid õppekeskuseid, kus toimub spetsialistide väljaõpe.

Profileerimine on ajapikku osutunud kuritegude avastamisel oluliseks. Profileerimine on tähtsal kohal ka kuritegevuse profülaktikas kuna kurjategija portree koostamine aitab selekteerida kurjategijate potentsiaalseid sihtrühmi.

Algselt oli autoril idee analüüsida kurjategija psühholoogilise portree koostamise statistilisi tulemusi ja seeläbi hinnata ühe või teise mudeli efektiivsust. Kuna läbitöötatud materjalides ei leidunud piisavalt statistilist informatsiooni ja allikaid profileerimise kasulikkuse kohta, võib tuua järelduseks, et ei ole olemas „õiget“ profileerimisemudelit. Kõikidel mudelitel on omad plussid ja miinused ning erinevate juhtumite puhul võivad tulemuseni viia erinevad tehnikad.

Eestis on kasutatud profileerimist suhteliselt vähe, mis on iseenesest hea näitaja, kuna meil pole olnud piisavalt juhtumeid, kus profileerimist oleks vaja kasutada olnud. Eestis puuduvad ka vastavad spetsialistid. Autori arvates oleks oluline antud valdkonda lähemalt tutvustada, näiteks õpetada politseikoolis antud haru põhitõdesid ning kasutamise võimalusi.

Profileerimise algteadmisi kasutavad Eestis peamiselt uurijad ja jälitusametnikud. Autori arvates tuleks profileerimisega tegelevaid ametnikke järjepidevalt antud valdkonnas koolitada. Järk-järgult nii edasi liikudes, arenedes ning kogemusi omandades saame muuta ametnikke pädevamateks ja tõsta kuritegude avastamise protsenti.

Autor loodab, et käesolev töö on hüppelauaks tema järgmisele uuringule, milles soovib anda teemale ka praktilise väärtuse.

SUMMARY

Creating a criminals profile is a complex process which requires experiences in investigating difficult crimes, knowledge in different areas and a broad horizon. But sometimes even that is not enough. A crime scene is not just a place to look for blood spatter or take photographs. A crime scene can tell a story about the suspect and his/her behavior. Therefore, we have to notice things that are not always touchable or collectable.

The research is divided to six chapters. In the first chapter, the author explains the concept of criminal profiling and introduces profiling history. In the second chapter, the author explains differences between inductive and deductive profiling. In the third chapter, the author examines the criminals mind. In the fourth chapter, the author concentrates on profiling techniques used in different countries and brings out different techniques good and bad sides. In the last two chapters the author focuses on serial rape subject. He classifies different rapists based on their behavior. The author also examines a real rape case profile.

The work is based on theoretical material and research. There are many reasons for choosing this thesis. The author thinks that the subject of criminal profiling needs to be introduced to the public. It is not yet commonly used in Estonia. By choosing this topic, the author also wishes to introduce foreign literature on criminal profiling.

There has been a significant progress in creating a criminals psychological profile over the years. In the beginning, conducting profiles was based on a data base which consisted of thirty criminals profiles. Over the years these data bases have evolved and today they are very substantial. A lot of scientific methods are used.

At first, criminal profiles were conducted to capture serial killers. With their distinct MO (*modus operandi*), serial killers leave a lot of information to a crime scene. With time, composing profiles on different types of crimes has become relevant as well. Today criminal profiling is used as a part of criminal investigation, mostly with serial crime cases.

In a lot of countries, law enforcement organizations have founded separate profiling units that conduct criminal profiles, do research in the field and also prevention work.

Over the years, profiling has become an important part in solving different cases. Profiling has an important part in criminal prophylaxis because compiling a criminals profile can help to select potential criminal target groups.

At first, the author had the idea to analyze statistical information on criminal profiling effectiveness and thereby evaluate different models of profiling. Unfortunately, there was not enough statistical data or sources to demonstrate the effectiveness of different models. Therefore we can conclude that there is no “right” criminal profiling model. Every model has its good and bad sides. To be effective, different cases require different methods and models.

In Estonia, criminal profiling is not commonly used. In a sense, it’s a good indicator that there are not many serious cases profiling could be used. There are also not enough qualified specialists. The author thinks that it is important to introduce profiling more to law enforcement organs, for example by teaching basic knowledge and use of profiling in police academy.

Basic knowledge of profiling is in Estonia used by detectives. The author thinks that it is important to regularly educate those specialists. By regular training we can create competent specialists that can gather experiences in this field. In the long run this will help to increase the crime solving ratio.

The author hopes, that this research is the basis for his future project, in which he would like to add a practical value to this theoretical work.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Saar, J. 2007. Kriminaalpsühholoogia. Tallinn Kirjastus Juura.

Ainsworth, B.P. 2001. Offender Profiling and Crime Analysis. Willian Publishing.

Jackson, L, J., Bekerian, A,D. 1997. Offender Profiling. Theory, Research and Practice. Wiley.

Holmes, M,R., Holmes, T,S. 1996. Profiling Violent Crimes. SAGE Publications.

Canter, D., Youngs, D. 2009. Investgative Psychology. Wiley.

Hazelwood, R, R., Burgess, W,A. 2001. Practical Aspects of Rape Investigation. CRC Press.

Turvey, B. 2002. Criminal Profiling. Elsevier Academic Press.